

ΤΙΤΛΟΣ

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΣΤΗΝ
ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΕΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Εργασία υποβληθείσα στο

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση

Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης

Αθήνα

Νοέμβριος, 2017

**Εγκρίνουμε την εργασία του
ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**

ΤΖΟΒΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

ΔΕΜΟΙΡΑΚΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

30/11/2017

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο».

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

.....

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1: Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος.....	7
1.1 Η αναγκαιότητα του ελέγχου.....	7
1.2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	8
1.3. Ιστορική αναδρομή στην ελεγκτική	10
1.4. Η έννοια του ελέγχου.....	13
1.5. Εσωτερικός έλεγχος.....	14
1.6. Εξωτερικός έλεγχος	14
1.7. Σχεδιασμός εξωτερικού ελέγχου	16
1.6. Αναγκαιότητα εξωτερικού ελέγχου.....	19
Κεφάλαιο 2: Πιστοποιητικό Ορκωτών Ελεγκτών	21
2.1. Το πιστοποιητικό ορκωτών ελεγκτών	21
2.2. Τίτλος πιστοποιητικού ελέγχου.....	22
2.3. Παραλήπτης πιστοποιητικού ελέγχου	22
2.4. Εισαγωγική παράγραφος πιστοποιητικού ελέγχου.....	23
2.5. Ευθύνη της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις	23
2.6. Ευθύνη του ελεγκτή.....	24
2.7. Γνώμη του ελεγκτή.....	24
2.8. Άλλες ευθύνες αναφοράς.....	26
2.9. Υπογραφή του ελεγκτή και ημερομηνία της έκθεσης	26
2.10. Η αμοιβή του ελεγκτή.....	26
Κεφάλαιο 3: Ανασκόπηση προγενέστερων ερευνών.....	27
3.1 Τροποποιημένη γνώμη ελεγκτή και χρηματοδότηση επιχειρήσεων	27
3.2 Διεθνές και Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο	28
Κεφάλαιο 4: Ερευνητικός Σχεδιασμός.....	33
4.1 Μέτρηση της διαθεσιμότητας των πιστώσεων.....	33
4.2 Τυπικοί λόγοι για τροποποιημένες γνώμες.....	34
4.3 Μεταβλητές Ελέγχου.....	35
4.4 Εμπειρικό Μοντέλο	36
Κεφάλαιο 5: Δεδομένα και Μεταβλητές	39
Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα	43
Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα.....	45
Βιβλιογραφία	47

Περίληψη

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η ανάδειξη της σημασίας των πιστοποιητικών των Ορκωτών Ελεγκτών στις Οικονομικές Καταστάσεις των εταιρειών τόσο μέσω της θεωρητικής ανάλυσης όλων των σχετικών εννοιών, όσο και μέσω της ποιοτικής ανάλυσης δημοσιευμένων πιστοποιητικών από επιχειρήσεις που στη δυνατότητα χρηματοδότησής τους. Στο πρώτο και εισαγωγικό κεφάλαιο αναλύεται η σημασία της ελεγκτικής μέσω της ιστορικής ανασκόπησης αλλά και την περιγραφή της ισχύουσας κατάστασης. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πλαίσιο κατάρτισης των πιστοποιητικών ελέγχου από τους ορκωτούς ελεγκτές. Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθεται αρθρογραφική ανασκόπηση σχετικά με τον τρόπο που επηρεάζει η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών τη δυνατότητα χρηματοδότησής τους. Στο τέταρτο και στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθενται η μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας που διενεργήθηκε, όπου αναλύονται και τα ερευνητικά δεδομένα. Στο έκτο κεφάλαιο πραγματοποιείται παρουσίαση των ερευνητικών συμπερασμάτων. Τέλος, γίνεται παράθεση των τελικών συμπερασμάτων από το σύνολο της μελέτης, εκ των οποίων το βασικότερο είναι ότι η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών δεν επηρεάζει την εικόνα χρηματοδότησής τους.

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει τις επιπτώσεις των τροποποιημένων ελεγκτικών γνωμοδοτήσεων στην διαθεσιμότητα πιστώσεων από θεσμικούς δανειστές μεταξύ ιδιωτικών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ). Οι ΜΜΕ εξαρτώνται περισσότερο από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για εξωτερική χρηματοδότηση από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις επειδή δεν έχουν πρόσβαση στις δημόσιες κεφαλαιαγορές (Berger and Udell, 2002). Η μελέτη μας υποκινείται κυρίως από την σημασία που μπορεί να έχουν οι ΜΜΕ στην ανάπτυξη των ελληνικών οικονομιών. Ωστόσο, οι ΜΜΕ αντιμετωπίζουν σοβαρότερα προβλήματα πρόσβασης στην χρηματοδότηση από ό, τι μεγαλύτερες επιχειρήσεις (Ayyagari et al., 2008).

Μελέτες για τη μοντελοποίηση πιστώσεων (π.χ. Stiglitz και Weiss, 1981) δείχνουν ότι όταν ο κίνδυνος αθέτησης είναι υπερβολικά υψηλός, οι δανειστές μειώνουν τις αιτήσεις για χρηματοδότηση αντί για αύξηση του επιτοκίου (premium για κίνδυνο). Οι τροποποιημένες ελεγκτικές γνώμες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως «κακά νέα» στην εκτίμηση του επιπέδου του κινδύνου αθέτησης και στον έλεγχο των υπερβολικά επικίνδυνων πελατών. Επιπλέον, οι εκθέσεις ελέγχου είναι αναμφίβολα πιο σημαντικές στις ΜΜΕ, επειδή οι ενδιαφερόμενοι λαμβάνουν λιγότερες δημόσιες πληροφορίες σχετικά με τις ΜΜΕ από πηγές διαφορετικές από τις οικονομικές καταστάσεις και επειδή η ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων είναι πιθανόν να είναι χαμηλότερες (Ball and Shivakumar, 2005, Carcello et al., 2009).

Ο έλεγχος μας για τις επιπτώσεις των τροποποιημένων ελεγκτικών γνωμών σχετικά με τη διαθεσιμότητα πιστώσεων από τους θεσμικούς δανειστές βασίζεται στην ευρέως αποδεκτή υπόθεση του 'pecking order' της χρηματοδότησης του χρέους (Danielson and Scott, 2004). Σύμφωνα με την παραπάνω υπόθεση οι επιχειρήσεις προτιμούν το θεσμικό χρέος και το αντικαθιστούν με την πιο ακριβή εμπορική πίστωση όταν τα δάνεια από τους θεσμικούς δανειστές δεν είναι διαθέσιμα (Danielson and Scott, 2004).

Η μελέτη μας προσθέτει στη βιβλιογραφία πληροφορίες για τον ρόλο των εκθέσεων ελέγχου στις αποφάσεις των θεσμικών οργάνων, όπου δανειστές μπορούν να εγκρίνουν / απορρίπτουν αιτήσεις δανείων. Σε μια χώρα στην οποία ορισμένες εταιρείες καταφέρνουν να ξεφύγουν από τους νόμιμους ελέγχους, τα οφέλη του ελέγχου για τις ΜΜΕ είναι πολύ σημαντικό.

Κεφάλαιο 1: Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος

1.1 Η αναγκαιότητα του ελέγχου

Οι σύγχρονες κοινωνίες και οι οικονομίες που αναπτύσσουν, καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη συγκεκριμένων νομοθετικών -και μη- κανόνων, που να είναι σε θέση να ρυθμίζουν όλες τις δραστηριότητες στις οποίες επιδίδονται οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί. Εξίσου αναγκαία είναι και η τήρηση των προτύπων που θεσπίζονται σχετικά με την λογιστική απεικόνιση αλλά και την γενικότερη λογιστική διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθούν οι σύγχρονες οικονομικές μονάδες.

Η εξέλιξη των οικονομιών έχει επιφέρει μια σειρά αλλαγών στον τρόπο που θα πρέπει οι επιχειρήσεις να συντάσσουν τους ισολογισμούς τους αλλά και στον έλεγχο που θα πρέπει να τους ασκείται προκειμένου να διασφαλίζεται η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των οικονομικών στοιχείων που δημοσιεύονται στις λογιστικές τους καταστάσεις. Η κείμενη νομοθεσία έχει ορίσει μια σειρά από κανόνες τους οποίους θα πρέπει να ακολουθούν όλες οι επιχειρήσεις ανάλογα με την μορφή και το οικονομικό τους μέγεθος.

Στα πλαίσια όλων των σημαντικών λογιστικών διαδικασιών που κρίνονται επιτακτικές από τον νομοθέτη, οι εταιρείες που συντάσσουν, είτε υποχρεωτικά είτε προαιρετικά, Ετήσιες Οικονομικές Καταστάσεις και Ετήσιες Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις, σύμφωνα με τα υιοθετούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, υποχρεούνται να υποβάλλουν τις καταστάσεις αυτές σε έλεγχο Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.

Σε συνέχεια του ελέγχου γεννάται η υποχρέωση των αναγκαιών αναφορών στο Πιστοποιητικό Ελέγχου των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών όπως αυτή ορίζεται με απόφαση της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (Ε.Λ.Τ.Ε.), ύστερα από σχετική εισήγηση του Εποπτικού Συμβουλίου του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, μέσα στα πλαίσια των κανόνων που προδιαγράφονται από τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants). Σαφώς, ο νομοθέτης εκτός από την ανάγκη ύπαρξης των προαναφερθέντων πιστοποιητικών ορίζει και μια σειρά από κανόνες που θα πρέπει να ακολουθούνται σχετικά με την σύνταξη των σχετικών πιστοποιητικών.

Τα πιστοποιητικά των Ορκωτών Ελεγκτών αλλά και η γενικότερη διάσταση του ελέγχου δεν έχουν μόνο νομική σημασία αλλά και ουσιαστική, τόσο για τις

επιχειρήσεις όσο και για τους ενδιαφερομένους των λογιστικών καταστάσεων στις οποίες αναφέρονται. Ουσιαστικά το πιστοποιητικό που συντάσσει ο Ελεγκτής αποτελεί την προσωπική του επιστημονική άποψη σχετικά με την ακριβοδίκαιη απεικόνιση της οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης, σχετικά με την οικονομική της κατάσταση κατά την σύνταξη του ισολογισμού.

Η άποψη αυτή, παρά τον τυπικό της χαρακτήρα, έχει ουσιαστική υπόσταση σε έναν ισολογισμό εφόσον χωρίς αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί η έκδοση του, γεγονός που επιφέρει μια σειρά από οικονομικές και νομικές συνέπειες για την επιχείρηση που αφορά ο ισολογισμός. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η ανάδειξη της σημασίας των πιστοποιητικών των Ορκωτών Ελεγκτών στις Οικονομικές Καταστάσεις των εταιρειών, τόσο μέσω της θεωρητικής ανάλυσης όλων των σχετικών εννοιών, όσο και μέσω της ποιοτικής ανάλυσης δημοσιευμένων πιστοποιητικών από επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

1.2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι επιστημονικές έρευνες που αφορούν στα πιστοποιητικά των ορκωτών ελεγκτών αποτελούν μια αρκετά σημαντική ενότητα της παρούσας μελέτης καθώς θα γίνει εφικτή η εις βάθος διερεύνηση του αντικειμένου. Γενικότερα οι έρευνες σχετικά με την σημασία των πιστοποιητικών των ορκωτών ελεγκτών ξεκινούν πολλά χρόνια πριν ενώ παράλληλα παρατηρείται μια συνεχής προσπάθεια ανάλυσης των ευθυνών αλλά και των λαθών στα οποία μπορεί να υποπέσει ένας λογιστής αλλά και την αναγκαιότητα ύπαρξης τεχνικών που θα εξασφαλίζουν την αξιοπιστία των λογιστικών αποτελεσμάτων.

Ο Brown (1983) πραγματοποίησε μια έρευνα σχετικά με την ανεξαρτησία της γνώμης των ελεγκτών ειδικά όταν αυτή βασίζεται σε άλλες εκτιμήσεις που προέρχονται από τον εσωτερικό έλεγχο που έχει διενεργηθεί. Όπως επισημαίνει στην έρευνα, το επάγγελμα του ελεγκτή συχνά εμπεριέχει την κατάθεση των επαγγελματικών του απόψεων που σαφώς βασίζονται σε συγκεκριμένα στοιχεία. Ωστόσο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι συχνά οι ελεγκτές βασίζονται στον εσωτερικό έλεγχο που διενεργείται προκειμένου να εξάγουν τα απαραίτητα συμπεράσματα γεγονός που πολλές φορές οδηγεί στην παράθεση μη αξιόπιστων απόψεων σχετικά με τις λογιστικές καταστάσεις για τις οποίες θα έπρεπε να διατυπωθεί μια ανεξάρτητη γνώμη (Brown P., 1983). Η έρευνα αυτή παρά το γεγονός

ότι αναπτύχθηκε αρκετά χρόνια πριν παρουσιάζει αρκετά χρήσιμα συμπεράσματα ενώ στην συνέχεια αναφορά θα γίνει σε πιο πρόσφατες έρευνες επί του θέματος.

Ο Wei (2007) ερεύνησε τους παράγοντες που επηρεάζουν την γνώμη των ορκωτών ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων με στοιχεία από τον ασφαλιστικό κλάδο της Κίνας. Ο ερευνητής εφάρμοσε μια εμπειρική μέθοδο κατά την οποία συνέλλεξαν όλες τις γνώμες των ορκωτών ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων και περαιτέρω ανέδειξαν τους σημαντικότερους παράγοντες που οδηγούν στην διατύπωση της συγκεκριμένης γνώμης των ελεγκτών. Ο ερευνητής διαπίστωσε ότι η κυκλοφοριακή ταχύτητα του ενεργητικού καθώς και η ποιότητα των παρεχόμενων λογιστικών πληροφοριών από τον εσωτερικό έλεγχο της επιχείρησης, αποτελούν τους πιο καθοριστικούς παράγοντες για την διατύπωση της γνώμης των ορκωτών ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων. Επιπρόσθετα, ο ερευνητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όταν η ρευστότητα της επιχείρησης είναι αυξημένη και παρατηρείται παράλληλα και υψηλή ταχύτητα κυκλοφορίας του ενεργητικού σε σχέση με τον κλάδο τότε ο εξωτερικός έλεγχος διατυπώνει συνήθως θετική γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων (Wang Wei, 2007).

Οι A.Al-Thuneibat, B.A. Khamees και N.Al-Fayoumi, et.al., (2008) διερεύνησαν την επίπτωση που έχει η γνώμη του ελεγκτή στη τιμή της μετοχής των επιχειρήσεων του Χρηματιστηρίου στην Ιορδανία. Ειδικότερα, για την μελέτη συλλέχθηκαν οι επίσημες πιστοποιήσεις των ορκωτών ελεγκτών για τους ισολογισμούς όλων των εισηγμένων επιχειρήσεων της Ιορδανίας για την χρονική περίοδο από το 2000 έως και το 2005. Τα ευρήματα της μελέτης έδειξαν ότι δεν υπάρχει κάποια ξεκάθαρη ή σχετική επίπτωση της γνώμης των ελεγκτών με την πορεία της τιμής της μετοχής των εισηγμένων επιχειρήσεων. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω αποτελέσματα οι ερευνητές πρότειναν ότι δεν υπάρχει κάποια ανάγκη για επιπλέον διερεύνηση του ζητήματος και ότι δεν υπάρχει επίσης ανάγκη για εφαρμογή της ερευνητικής μεθόδου με διαφορετικές ημερομηνίες από αυτές της δημοσίευσης της γνώμης των ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων (Al-Thuneibat, Khamees, Al-Fayoumi, et. al., 2008).

Οι Reid, et.al. (2015) μελέτησαν την σημασία των εκθέσεων των ορκωτών ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων εισηγμένων εταιριών και ειδικότερα προσπάθησαν να μετρήσουν την χρησιμότητα των εκθέσεων αυτών για τους επενδυτές. Όπως αναφέρουν στο εισαγωγικό μέρος της μελέτης τους, οι πρόσφατες αλλαγές που εφαρμόστηκαν σε ρυθμιστικό επίπεδο στο Ηνωμένο Βασίλειο

αφορούσαν στην παροχή πιο χρήσιμων πληροφοριών από τους ελεγκτές και τις ελεγκτικές επιτροπές στα πλαίσια της κατάρτισης της έκθεσής τους επί των οικονομικών καταστάσεων. Επιπλέον επισημαίνουν ότι το γεγονός ότι θεσπίστηκαν συγκεκριμένες ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της αύξησης των πληροφοριών που παρέχουν οι ελεγκτές αποτελεί μόνο θετικό στοιχείο για την συνολική πληροφόρηση των επενδυτών για την ελεγχόμενη επιχείρηση. Οι ερευνητές προσπάθησαν να μετρήσουν στην συνέχεια την μεταβολή του όγκου συναλλαγών μετά από αυτές τις ρυθμιστικές παρεμβάσεις, και διαπίστωσαν ότι αυξήθηκε σημαντικά, γεγονός που αποδίδεται στην περισσότερη πληροφόρηση που απολάμβαναν οι επενδυτές. Τελικά, από τις μετρήσεις του όγκου συναλλαγών για τις επιμέρους επιχειρήσεις που υιοθέτησαν τα νέα πρότυπα πρόσθετης πληροφόρησης, προέκυψε το συμπέρασμα ότι ο όγκος συναλλαγών αυξήθηκε λόγω των αυξημένων λεπτομερειών που περιείχαν οι εκθέσεις των ελεγκτών επί των οικονομικών καταστάσεων (Reid, et.al., 2015).

1.3. Ιστορική αναδρομή στην ελεγκτική

Η έννοια του ελέγχου αλλά και της αναγκαίας φύσης της είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται ανά τους αιώνες ανάλογα με τις οικονομικές ανάγκες που γεννιόντουσαν στις εκάστοτε κοινωνίες. Τον 6ο αιώνα π.Χ., στην αρχαία Ελλάδα, ο Κλεισθένης θέσπισε δέκα αρχές για τον έλεγχο των δημοσίων εσόδων ο οποίος θα διενεργούνταν από δέκα ικανούς βουλευτές.

Ανεξάρτητα όμως από τους δέκα βουλευτές, έλεγχο διενεργούσαν και δέκα άρχοντες οι οποίοι είχαν γνώσεις λογιστικής και θα αναλάμβαναν την θέση αυτή ύστερα από τυχαία κλήρωση. Στους δέκα αυτούς άρχοντες – λογιστές λογοδοτούσαν όλοι όσοι είχαν ασχοληθεί με την δημόσια διαχείριση και ειδικότερα εκείνοι που διαχειρίζονταν δημόσιο χρήμα.

Στο έργο αυτό συμμετείχαν ως βοηθοί ακόμα είκοσι μέλη, οι πάρεδροι και οι εύθυνοι έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πολυγνωμία αλλά και η πολλαπλή διασταύρωση των στοιχείων. Το ελεγκτικό σώμα στο σύνολο του αποφάσιζε για την ορθότητα των λογαριασμών, που στην περίπτωση που παρουσίαζαν λανθασμένα στοιχεία το σώμα παρέπεμπε τους διαχειριστές να δικαστούν στο δικαστήριο της Ηλείας (Παπαστάθης, 2014, σσ. 33-39). Η μορφή αυτή ελεγκτικού σώματος μπορεί να θεωρηθεί ως μια πρώιμη μορφή των σημερινών ελεγκτικών οργανισμών που ισχύει πλέον περισσότερο για τις επιχειρήσεις και λιγότερο για το κράτος.

Ο Σωκράτης ανέφερε την ύπαρξη των επιχειρηματικών κινδύνων περίπου έναν αιώνα αργότερα (470 – 400 π. Χ.) σε ιστορικά καταγεγραμμένους διαλόγους. Όρισε την σημασία των ειδικών κινδύνων, την ύπαρξη αντικειμενικών και υποκειμενικών εκτιμήσεων ενός κινδύνου ενώ παράλληλα προσδιόρισε εννοιολογικά τους πολυδιάστατους κινδύνους. Αναφορές για τον έλεγχο έγιναν και από τον Πλάτωνα, ο οποίος υποστήριζε ότι ήταν απαραίτητη η δημιουργία ανώτατων λειτουργών με ικανά προσόντα έτσι ώστε να μπορούν να ελέγχουν και να διευθετούν τα εκάστοτε ζητήματα που απορρέουν από την λειτουργία του κράτους.

Οι αναφορές στην ελεγκτική παρατηρούνται και στους διαλόγους του Αριστοτέλη ο οποίος παρατήρησε ότι ο έλεγχος των δημοσίων εξόδων είναι βασική αρχή της δημοκρατίας γιατί αποτρέπει την κατάχρηση της εξουσίας ελέγχοντας τους διαχειριστές του δημόσιου χρήματος. Είναι εμφανές ότι η έννοια του ελέγχου είχε μεγάλη σημασία στην αρχαία Ελλάδα καθώς μέσω των οικονομικών ελέγχων προωθούνταν οι σημαντικές αξίες της δημοκρατίας και παράλληλα διασφαλιζόταν η ορθή λειτουργία του κράτους (Παπάς, 1997).

Στην Αρχαία Αθήνα, ο δημοσιονομικός έλεγχος και η χρηστή οικονομική διαχείριση αποτελούν τους βασικότερους θεσμούς της Δημοκρατικής Πολιτείας. Η ύπαρξη της ανώτατης Ελεγκτικής Αρχής διασφάλιζε την ορθή διαχείριση της δημόσιας περιουσίας, λειτουργούσε αποτρεπτικά σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών ενώ ο λαός είχε την δυνατότητα να συμμετέχει ενεργά στον τρόπο διακυβέρνησης του κράτους. Όλα τα παραπάνω βέβαια ίσχυαν σε κρατικό επίπεδο και όχι σε επιχειρηματικό, ωστόσο όμως είναι χρήσιμο που αναφέρθηκαν καθώς οι καταβολές της Ελεγκτικής τοποθετούνται σε όλες τις ιστορικές περιόδους που καταγράφονται στην παρούσα ενότητα (Γκόνης, 1993).

Στην Αρχαία Ρώμη τον 3ο αιώνα π.Χ. συναντάται και πάλι η έννοια της ελεγκτικής καθώς είχαν δημιουργηθεί κάποια ελεγκτικά σώματα που εξέταζαν τους λογαριασμούς των επαρχιών της αυτοκρατορίας, επέβλεπαν την δημόσια περιουσία και τέλος παρέθεταν το σύνολο όλων των λογαριασμών στην σύγκλητο προκειμένου να εγκριθούν. Εάν οι λογαριασμοί δεν εγκρίνονταν τότε τα ελεγκτικά σώματα παρέπεμπαν την εκάστοτε επαρχία -και τους δημιουργούς των αντίστοιχων εγγράφων- στην ανώτατη δικαστική αρχή της εποχής (Παπαστάθης, 2014).

Αρκετούς αιώνες αργότερα, και με παγκόσμιες αλλαγές στον τρόπο που λειτουργούσαν οι κοινωνίες, συναντάμε την ελεγκτική στον Μεσαίωνα και της Αναγέννησης που εντοπίζονται συστήματα ελέγχου στο υπουργείο οικονομικών της

Αγγλίας. Αργότερα, το 1525 στην Αγγλία γίνεται η πρώτη εμφάνιση του όρου της ελεγκτικής (auditing) και το 1581 δημιουργείται η πρώτη ένωση ελεγκτών στην Βενετία.

Η “Collegio dei Raconati”, που ήταν η ονομασία της ένωσης ελεγκτών στη Βενετία, άσκησε αμέσως μεγάλη επιρροή και κατάφερε να ελέγχει με αυστηρό τρόπο τις δραστηριότητες των μελών της (Selim, Woodward, & Allegrini, 2009). Τον 17ο αιώνα, ιδρύεται στη Γαλλία το ελεγκτικό συνέδριο του Παρισιού σύμφωνα με το οποίο ένας ελεγκτής είχε την αρμοδιότητα να ελέγξει τους λογαριασμούς και στην συνέχεια να πραγματοποιήσει και την επαλήθευση. Αυτός ήταν ένας εσωτερικός ελεγκτής της εποχής που διατελούσε – σε πιο απλή μορφή σε σύγκριση με σήμερα– τις διαδικασίες ελέγχου που κρίνονταν απαραίτητες.

Τον 19ο αιώνα στην Αγγλία, ο εσωτερικός έλεγχος απέκτησε μεγάλη σημασία και τότε ξεκίνησαν και οι λογιστικοί έλεγχοι ενώ παράλληλα καθιερώθηκαν οι πρώτοι ορκωτοί ελεγκτές. Ο εσωτερικός έλεγχος απέκτησε μεγάλη βαρύτητα και οι ελεγκτές ασκούσαν αρκετή επιρροή. Την ίδια εποχή χώρες όπως η Αμερική, ο Καναδάς και η Γερμανία αντιγράφοντας το παράδειγμα της Αγγλίας δημιούργησαν και αυτές ελεγκτικά σώματα (Ramamoorti, 2003).

Το 1883 στην Ελλάδα, ιδρύθηκε το πρώτο ελεγκτικό συνέδριο με στόχο να επεξεργάζεται τα οικονομικά στοιχεία, για να διαπιστώνει εάν τελικά τηρούνται οι αρχές της χρηστής διαχείρισης των κρατικών πόρων αλλά και οι γενικότερες αρχές του δημοσιονομικού συστήματος. Βασικότερη αρμοδιότητα του σώματος ήταν να ελέγχονται τα όργανα της διοίκησης επί των καθηκόντων που ασκούσαν και να επαληθεύεται τελικά το κατά πόσο εφάρμοζαν την κείμενη νομοθεσία. Επίσης, ο νομοθέτης στα πλαίσια του γενικότερου ελέγχου όρισε ότι θα πρέπει να επαληθεύεται και το κατά πόσο προωθούνταν όλες οι απαραίτητες ενέργειες για την προάσπιση των κρατικών συμφερόντων (Παπάς, 1997).

Ο έλεγχος που γινόταν ήταν ενδελεχής και αφορούσε ακόμα στον έλεγχο ύπαρξης των απαραίτητων δικαιολογητικών εσόδων και εξόδων, δηλαδή εάν όντως τα χρήματα δαπανιούνταν στους σκοπούς που δηλώνονταν. Τέλος, αξιολογούνταν τα αποτελέσματα και γίνονταν οι απαιτούμενες προτάσεις για μεταβολές προκειμένου να επιτυγχάνονται οι ειδικοί και γενικοί σκοποί, όπως αυτοί τίθενται από την κείμενη νομοθεσία (Ελεγκτικό Συνέδριο, Τιμητικός Τόμος για τα 170 χρόνια του Ελεγκτικού Συνδρίου, 2004).

Το 1931 χρονολογείται η εκκίνηση της προσπάθειας για την ίδρυση ενός οργανωμένου σώματος ορκωτών ελεγκτών (και όχι απλά ελεγκτών). Ο νόμος 5076 - με τον οποίο θεσπιζόταν η σχετική ίδρυση του σώματος ορκωτών ελεγκτών- ξεκίνησε να μελετάται το 1931 και τελικά ψηφίστηκε δύο δεκαετίες μετά, το 1955 με το Νομοθετικό Διάταγμα 3329/1955 βάση του οποίου ιδρύθηκε τελικά το σώμα. Οι ορκωτοί ελεγκτές διενεργούσαν εξωτερικό έλεγχο για λογαριασμό των μετόχων σε αντίθεση με τους εσωτερικούς ελεγκτές που διενεργούσαν ελέγχους για λογαριασμό της διοίκησης. Επιπλέον, με τον νόμο 2477/1997 ιδρύθηκε μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή που ονομάστηκε “ Ο συνήγορος του πολίτη” , ο οποίος είναι ένας μηχανισμός ελέγχου και διαμεσολάβησης, που σκοπεύει στην επίλυση διαφορών ανάμεσα στους πολίτες και στις δημόσιες υπηρεσίες (Κοκκίδου, 2004).

Ο εσωτερικός έλεγχος στην Ελλάδα εμφανίστηκε στην αρχή της δεκαετίας του 1980. Με τον νόμο 1457/1985 ιδρύθηκε το Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικού Ελέγχου (Ε.Ι.Ε.Ε.) που είναι το αρμόδιο συλλογικό όργανο που αντιπροσωπεύει τον Εσωτερικό Έλεγχο στην Ελλάδα (Σαρμάς, 1997).

1.4. Η έννοια του ελέγχου

Ο Brown (1905) αναφέρει ότι οι ρίζες του ελέγχου είναι ιστορικά προγενέστερες της λογιστικής. Η ανάπτυξη των κοινωνιών γέννησε την ανάγκη ύπαρξης ενός ανθρώπου που να είναι σε θέση να γνωμοδοτεί επί της οικονομικής διαχείρισης και τελικά να πιστοποιεί την εγκυρότητα των στοιχείων που παρουσιάζονται (Brown R. , 1961, p. 52).

Όπως προκύπτει από την ιστορική ανασκόπηση της προηγούμενης ενότητας αλλά και από το σύνολο της μελετώμενης επιστημονικής βιβλιογραφίας, η ζήτηση τόσο για εξωτερικό όσο και για εσωτερικό έλεγχο προέρχεται από την ανάγκη να υπάρχουν κάποια μέσα με τα οποία θα διενεργείται ανεξάρτητη επαλήθευση των οικονομικών στοιχείων ενώ παράλληλα θα πραγματοποιείται μείωση των σφαλμάτων στην τήρηση αρχείων, θα αποκαλύπτονται περιπτώσεις υπεξαίρεσης περιουσιακών στοιχείων και οι απάτες (Flesher, 1996). Όλα τα παραπάνω επιτυγχάνονται με την συμβολή του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων και των οργανισμών.

Ως έλεγχος νοείται μια μεθοδολογικά τυποποιημένη, προγραμματισμένη και τεκμηριωμένη διαδικασία σύμφωνα με την οποία παρακολουθούνται οι δραστηριότητες και οι λειτουργίες μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού. Επίσης, μέσω του ελέγχου:

- Διαπιστώνονται οι καταστάσεις (οικονομικές και άλλες)
- Εξετάζεται το κατά πόσο τηρείται η ισχύουσα νομοθεσία, οι κατευθύνσεις, οι εντολές και οι οδηγίες που διέπουν την λειτουργία μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού
- Παρακολουθείται η αποτελεσματικότητα των ενεργειών, η αποδοτικότητα των διαδικασιών και η εφαρμογή των στρατηγικών και πολιτών της ελεγχόμενης επιχείρησης ή οργανισμού.

1.5. Εσωτερικός έλεγχος

Ως υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου (internal auditing) νοείται «μια ανεξάρτητη, αντικειμενική δραστηριότητα διασφάλισης και παροχής συμβουλών, σχεδιασμένη για να προσθέσει αξία και να βελτιώσει τις λειτουργίες ενός οργανισμού» (Φίλος, 2010). Με την παραπάνω διαδικασία ο εσωτερικός έλεγχος ενισχύει τον οργανισμό να επιτύχει τους στόχους του μέσω της συστηματικής και ορθής προσέγγισης που παρέχει για την βέλτιστη απόδοση των λειτουργιών του.

Τα παραπάνω ορίζονται από τον κώδικα δεοντολογίας του Ελληνικού Ινστιτούτου Εσωτερικού Ελέγχου (The Institute of Internal Auditors, 2013) και λογίζονται ως θεμελιώδεις αρχές που θα πρέπει να τηρούνται από τους ελεγκτές. Βασικός διαχωρισμός του εσωτερικού ελέγχου από τον εξωτερικό είναι ότι τα πρόσωπα που διενεργούν εσωτερικά τον έλεγχο είναι εξαρτημένα από την επιχείρηση για την οποία ασκείται ο έλεγχος.

1.6. Εξωτερικός έλεγχος

Ο εξωτερικός έλεγχος αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία ελέγχονται οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις των ανωνύμων εταιριών από τους Ορκωτούς Ελεγκτές. Σύμφωνα με το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (Σ.Ο.Ε.Λ) οι ορκωτοί ελεγκτές είναι για πολλές χώρες ένα από τα βασικότερα θεσμικά όργανα της Ανώνυμης Εταιρίας μαζί με την Γενική Συνέλευση και το Διοικητικό Συμβούλιο.

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία οι εταιρείες που συντάσσουν, υποχρεωτικά ή προαιρετικά, Ετήσιες Οικονομικές Καταστάσεις και Ετήσιες Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις, σύμφωνα με τα υιοθετούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, υποχρεούνται να υποβάλλουν τις καταστάσεις αυτές σε έλεγχο Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών. Ο έλεγχος αυτός ονομάζεται εξωτερικός καθώς η σχέση του ελεγκτή με την ελέγχουσα επιχείρηση είναι εξωτερική κι ως εκ

τούτου και ο έλεγχος που διενεργείται φέρει το όνομα και τις ιδιότητες της παραπάνω σχέσης.

Όπως ορίζει το άρθρο 37 παρ.1 του ν.2190/1920 μετά τη λήξη της χρήσεως οι Ορκωτοί Ελεγκτές οφείλουν να ελέγχουν τον ισολογισμό και τα αποτελέσματα χρήσης και να υποβάλλουν στην γενική συνέλευση της ελέγχουσας εταιρίας σχετική έκθεση που παρουσιάζει το πόρισμα του ελέγχου που διενέργησαν. Από την έκθεση που καταθέτουν οι Ορκωτοί Ελεγκτές θα πρέπει να προκύπτει σαφώς η ακρίβεια και η νομιμότητα των εγγράφων στα βιβλία της ελέγχουσας μονάδας.

Ειδικότερα, ο ισολογισμός θα πρέπει να απεικονίζει την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης κατά την ημερομηνία λήξης της ελεγχθείσας χρήσης και ο λογαριασμός των Αποτελεσμάτων Χρήσης θα πρέπει να δικαιολογεί τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει (Σακκέλης, 2007, σ. 2657).

Επιπλέον, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η διάταξη του άρθρου 12 του Ν.Δ. 3329/1955 «Σύσταση του Σώματος Ορκωτών Λογιστών» : “ Οι Ορκωτοί Λογιστές δεν θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι αλλά ασκούντες δημόσιο λειτούργημα. Κατά την εκτέλεση της εργασίας τους οι Ορκωτοί λογιστές είναι ανεξάρτητοι, απαγορευμένης, οποιασδήποτε παρέμβασης στο έργο τους.” Στα πλαίσια της παραπάνω νομικής επιταγής έρχεται να προστεθεί και η απώλεια του δικαιώματος των εταιριών να διενεργούν τον εξωτερικό τους έλεγχο με κάποιον ορκωτό ελεγκτή παραπάνω από πέντε έτη. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω ο ορκωτός λογιστής απαλλάσσεται από κάθε είδους σχέση ή συμφέρον που μπορεί να συμβάλλει στον επηρεασμό της γνώμης του σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις.

Ο ορκωτός ελεγκτής λοιπόν, είναι το πρόσωπο εκείνο που κατέχει αυξημένα επαγγελματικά προσόντα, είναι ανεξάρτητος και διενεργεί έλεγχο επί των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων της ελεγχόμενης εταιρίας. Επιπλέον, οι ενδιαφερόμενοι – χρήστες των οικονομικών καταστάσεων βασίζονται στην άποψη του εξωτερικού ελεγκτή όπως αυτή καταγράφεται στην έκθεση ελέγχου και θα πρέπει να είναι πάντα ανεξάρτητη και αμερόληπτη.

Ο σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι η εξακρίβωση της ακριβοδίκαιης απεικόνισης της οικονομικής θέσης της επιχείρησης, μέσω της εξέτασης από τον ελεγκτή των σχετικών δικαιολογητικών και παραστατικών στοιχείων. Οι οικονομικές καταστάσεις θα πρέπει να απεικονίζουν την οικονομική κατάσταση της ελεγχόμενης μονάδας μέχρι και την περίοδο που δημοσιεύεται ο ισολογισμός, ενώ ο ελεγκτής είναι

υποχρεωμένος να διενεργήσει τον σχετικό έλεγχο για να εξακριβώσει τελικά την εγκυρότητα των στοιχείων.

Επίσης, είναι σαφές ότι ο δεύτερος βασικότερος σκοπός του ελέγχου, και κατ' επέκταση του ελεγκτή, είναι να υποβάλλει την έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων και να προβεί στην αντίστοιχη κοινοποίηση των ευρημάτων του. Επιπλέον, να αναφέρουμε ότι υπάρχει και η περίπτωση να μην μπορούν να εκπληρωθούν από την πλευρά του ελεγκτή οι παραπάνω στόχοι. Δηλαδή, να μην μπορεί να διασφαλίσει εύλογα μια γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων. Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ) ορίζουν ότι στην περίπτωση αυτή ο ελεγκτής μπορεί να αρνηθεί να εκφράσει γνώμη ή να παραιτηθεί από τον έλεγχο, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.

Στα παραπάνω πλαίσια ο ν. 3693/2010: «Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/43/EK περί υποχρεωτικών ελέγχων των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών, για την τροποποίηση των Οδηγιών 78/660/ΕΟΚ και 83/349/ΕΟΚ του Συμβουλίου και για την κατάργηση της Οδηγίας 84/253/ΕΟΚ του Συμβουλίου και άλλες διατάξεις» ορίζει ότι οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία οφείλουν να συμμορφώνονται με τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας όπως αυτός έχει σχεδιαστεί από την Διεθνή Ομοσπονδία Λογιστών. Τέλος, όπως ορίζει ο παραπάνω νόμος ο εξωτερικός έλεγχος θα πρέπει να είναι ανεξάρτητος και αντικειμενικός ενώ ο ελεγκτής θα πρέπει να σέβεται τους κανόνες εμπιστευτικότητας και επαγγελματικού απορρήτου.

1.7. Σχεδιασμός εξωτερικού ελέγχου

Η διαδικασία του εξωτερικού ελέγχου καθορίζεται από τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ) που ασχολούνται με τις γενικές ευθύνες του ανεξάρτητου ελεγκτή όταν αυτός διενεργεί έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα πρότυπα αυτά. Τα ΔΠΕ παραθέτουν μια ολοκληρωμένη παρουσίαση των αντικειμενικών σκοπών του ανεξάρτητου ελεγκτή ενώ παράλληλα εξηγούν τη φύση και το πεδίο του ελέγχου προκειμένου ο ελεγκτής να μπορέσει να επιτύχει τους καθορισμένους στόχους.

Όπως γίνεται αντιληπτό το μέγεθος των πληροφοριών στις οικονομικές καταστάσεις αλλά και η πολυπλοκότητα της διαδικασίας απαιτεί την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου προγραμματικού σχεδίου σύμφωνα με το οποίο θα διενεργηθεί η ελεγκτική διαδικασία. Ο σχεδιασμός του ελέγχου περιλαμβάνει την θέσπιση μιας

αποτελεσματικής στρατηγικής κατά την οποία αναπτύσσεται το σχέδιο ελέγχου που δρα βοηθητικά στην αρμοδιότητα του λογιστή να διενεργήσει τον απαιτούμενο έλεγχο.

Η ύπαρξη προγραμματισμού και συγκεκριμένης στρατηγικής ωφελεί κάθε πολύπλοκη διαδικασία, ενώ στην περίπτωση του εξωτερικού ελέγχου βοηθά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων να:

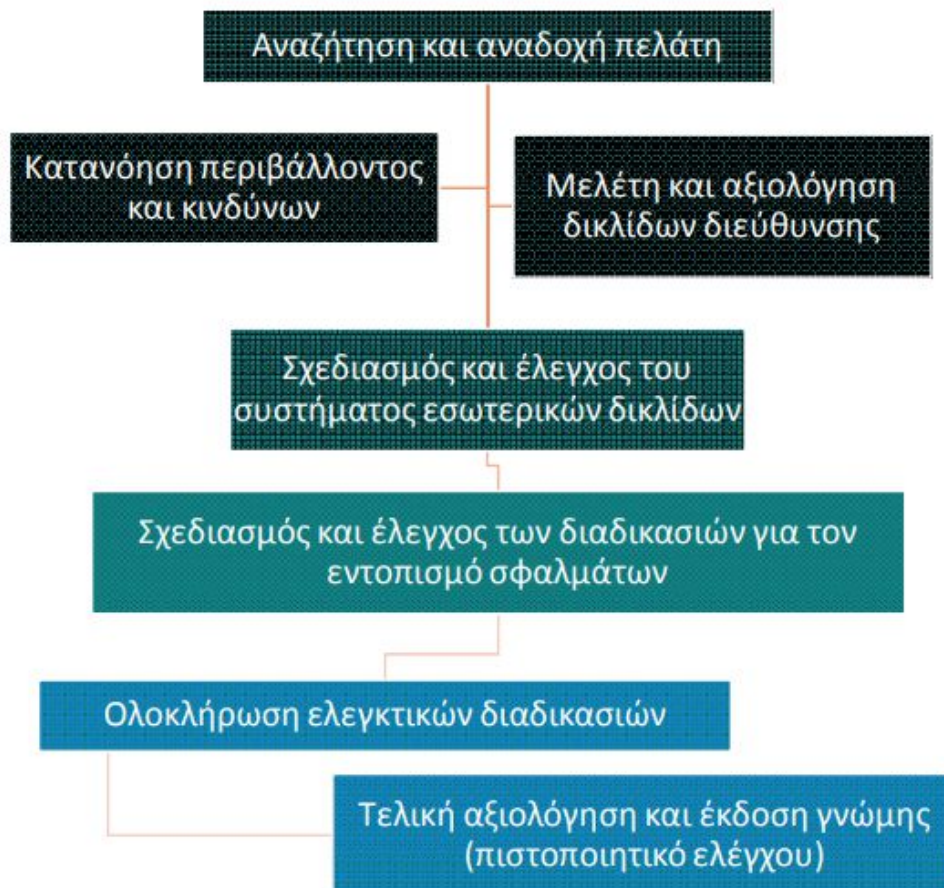
- Δώσει την απαιτούμενη προσοχή σε όλους τους σημαντικούς τομείς του ελέγχου
- Ταυτοποιήσει και να επιλύσει έγκαιρα τα πιθανά προβλήματα που δύναται να ανακύψουν
- Οργανώσει και διαχειριστεί την διαδικασία του ελέγχου, έτσι ώστε να προκύψουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα
- Επιλέξει τα μέλη της ομάδας με τα οποία θα συνεργαστεί ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ικανότητες που διαθέτουν
- Καταναίμει ορθά τις εργασίες στα μέλη που επέλεξε να συνεργαστεί για την διενέργεια του ελέγχου
- Καθορίσει τις απαιτούμενες ενέργειες για την εποπτεία των μελών που θα συνεργαστούν μαζί του
- Συντονίσει τις εργασίες που πραγματοποιούνται

Όλες οι παραπάνω διευκολύνσεις που προσφέρει ο προγραμματισμός κατά τον εξωτερικό έλεγχο τελικά συντελούν στην αποφυγή λαθών αλλά και στον αποτελεσματικό συντονισμό των εργασιών προκειμένου ο έλεγχος να είναι αποτελεσματικός και αποδοτικός.

Για την υλοποίηση του σχεδιασμού απαιτείται η συμβολή του ελεγκτή ο οποίος θα πρέπει να καθορίσει μια συνολική στρατηγική που θα πρέπει να ακολουθεί κατά την διενέργεια του ελέγχου. Μεταξύ άλλων θα πρέπει να καθορίσει το πεδίο εφαρμογής, να καταρτίσει ένα χρονοδιάγραμμα των εργασιών που θα διενεργήσει και τέλος να αναπτύξει το τελικό πρόγραμμα ελέγχου που θα δρα καθοδηγητικά στο σύνολο της διαδικασίας. Προκειμένου να καθοριστεί η συνολική στρατηγική ελέγχου που θα ακολουθηθεί ο ελεγκτής θα πρέπει να προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:

- Ταυτοποίηση των χαρακτηριστικών που καθορίζουν το πεδίο δράσης της ανάθεσης
- Επιβεβαίωση των σκοπών που αναφέρονται στην ανάθεση έτσι ώστε να σχεδιαστεί με ακρίβεια το χρονοδιάγραμμα και η φύση των κοινοποιήσεων που χρειάζεται να σχεδιαστούν
- Επισκόπηση όλων των κρίσιμων παραγόντων που είναι κρίσιμοι προκειμένου να δοθούν επαρκείς κατευθυντήριες οδηγίες στην συνεργαζόμενη με τον ελεγκτή ομάδα
- Επισκόπηση όλων των αποτελεσμάτων που έχουν προκύψει από τις προκαταρκτικές εργασίες ανάθεσης
- Επανελέγχος για την εξακρίβωση της φύσης, του χρονοδιαγράμματος και της έκτασης των πόρων που απαιτούνται.

Η παραπάνω διαδικασία είναι απαραίτητη έτσι ώστε να μπορέσει να αναπτυχθεί επαρκώς το σχέδιο ελέγχου (audit plan) το οποίο περιλαμβάνει αρχικά την περιγραφή της φύσης, του χρονοδιαγράμματος αλλά την χρονική έκταση των διαδικασιών εκτίμησης του κινδύνου (ΔΕΠ 315). Στη συνέχεια, θα πρέπει να περιλαμβάνει την περιγραφή της φύσης, του χρονοδιαγράμματος και της χρονικής έκτασης των επιπλέον διαδικασιών ελέγχου (ΔΕΠ 330). Τέλος, το σχέδιο ελέγχου θα πρέπει να περιλαμβάνει αναλυτική περιγραφή όλων των ελεγκτικών διαδικασιών που θα ακολουθηθούν. Σαφώς μετά από την κατάρτιση του σχεδίου ελέγχου θα πρέπει ο ελεγκτής να παρακολουθεί την διαδικασία και να εφαρμόζει πιθανές αλλαγές όπου χρειάζεται. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται με αναλυτικό τρόπο ένα περίγραμμα του συνόλου της ελεγκτικής διαδικασίας.

Εικόνα 1: Ελεγκτική διαδικασία **Πηγή:** Ιδιοκατασκευή από το σύνολο της βιβλιογραφίας

1.6. Αναγκαιότητα εξωτερικού ελέγχου

Η αναγκαιότητα του εξωτερικού ελέγχου μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή από το μέγεθος της ευθύνης που βαραίνει τον ελεγκτή σχετικά με την πιστοποίηση των οικονομικών καταστάσεων. Οι επενδυτές αλλά και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη βασίζουν τις αποφάσεις τους στις λογιστικές καταστάσεις των επιχειρήσεων και αποτελούν το εργαλείο που τους βοηθά να αξιολογήσουν την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης.

Επί της ουσίας θεωρείται δεδομένο από τους ενδιαφερόμενους των οικονομικών καταστάσεων ότι παρουσιάζεται η πραγματική οικονομική κατάσταση Αναζήτηση και αναδοχή πελάτη Σχεδιασμός και έλεγχος του συστήματος εσωτερικών δικλίδων Σχεδιασμός και έλεγχος των διαδικασιών για τον εντοπισμό σφαλμάτων Ολοκλήρωση ελεγκτικών διαδικασιών Τελική αξιολόγηση και έκδοση γνώμης (πιστοποιητικό ελέγχου) Κατανόηση περιβάλλοντος και κινδύνων Μελέτη και αξιολόγηση δικλίδων διεύθυνσης της επιχείρησης και απεικονίζεται με ακρίβεια και αντικειμενικότητα κάθε σχετικό μέγεθος. Ο εξωτερικός έλεγχος διασφαλίζει τα

παραπάνω και θέτει προ των ευθυνών τους τους ελεγκτές που παραποίησαν ή παρέλειψαν να αναφέρουν κάποια σημαντική πληροφορία που μπορεί να καθορίσει τις αποφάσεις των ενδιαφερόμενων μερών και όχι μόνο.

Η αναγκαιότητα του εξωτερικού ελέγχου μπορεί να γίνει αντιληπτή εάν αναλογιστεί κανείς τις επιπτώσεις που θα υπήρχαν για τους επενδυτές αλλά και γενικότερα για τα ενδιαφερόμενα μέρη του ισολογισμού εάν δεν ήταν θεσμοθετημένος ο εξωτερικός έλεγχος. Με τα επίπεδα φοροδιαφυγής στην Ελλάδα τα περιστατικά εσκεμμένης παραποίησης των λογιστικών στοιχείων θα πολλαπλασιάζονταν εάν δεν υπήρχε ο εξωτερικός έλεγχος, ενώ παράλληλα δεν θα μπορούσε να διασφαλιστεί η ορθή ενημέρωση των επενδυτών και των ενδιαφερόμενων μερών.

Άλλωστε, όπως όρισε ο Chow (1982) ο έλεγχος, μεταξύ των άλλων, προκύπτει από την ανάγκη να αποφεύγονται οι συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των διευθυντικών στελεχών και των μετόχων.

Κεφάλαιο 2: Πιστοποιητικό Ορκωτών Ελεγκτών

2.1. Το πιστοποιητικό ορκωτών ελεγκτών

Το πιστοποιητικό ορκωτών ελεγκτών, όπως ορίζεται από το άρθρο 11 του ν. 3301/2004, θα πρέπει να περιέχει ορισμένες αναγκαίες αναφορές, όπως αυτές ορίζονται με απόφαση της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (Ε.Λ.Τ.Ε.), ύστερα από σχετική εισήγηση του Εποπτικού Συμβουλίου του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, μέσα στα πλαίσια των κανόνων που προδιαγράφονται από τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών. Έκτος λοιπόν από την διαμόρφωση γνώμης σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις της ελέγχουσας εταιρίας, ο ορκωτός ελεγκτής θα πρέπει να εκφράσει εγγράφως την γνώμη του αυτή μέσω έκθεσης που γνωστοποιείται.

Ο λόγος ύπαρξης συγκεκριμένου περιεχομένου στην έκθεση του ελεγκτή προάγει την συνέπεια αλλά και την αξιοπιστία των ελέγχων εφόσον έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με τα αναγνωρισμένα Διεθνή Πρότυπα. Γενικότερα, η αναγκαιότητα της έκφρασης μιας γραπτής γνώμης γίνεται εύκολα αντιληπτή εάν αναλογιστεί κανείς την επιστημότητα που προσδίδει ένα γραπτό στοιχείο αλλά και την δέσμευση προς το πρόσωπο που το υπογράφει.

Ειδικότερα, τα ΔΠΕ εξετάζουν και παρουσιάζουν πως θα πρέπει να δομείται μια έκθεση από την σκοπιά του περιεχομένου και την μορφολογία. Ο ελεγκτής, όπως αναφέραμε, θα πρέπει να διαμορφώσει γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων και να ασχοληθεί με την μορφή και το περιεχόμενο της γραπτής έκθεσης, όπως αυτή εκδίδεται ως αποτέλεσμα του ελέγχου. Το ΔΠΕ 700 ασχολείται με την παραπάνω διαδικασία και σχετικά με την διαμόρφωση της γνώμης αλλά και το περιεχόμενο της έκθεσης επί των οικονομικών καταστάσεων, το οποίο θα πρέπει να έχει όμοια δομή, εκτός κι αν η γνώμη του ελεγκτή είναι διαφοροποιημένη ή περιλαμβάνει κάποια παράγραφο «Έμφασης Θέματος».

Σχετικά με τις περιπτώσεις γενικού σκοπού και τις εκθέσεις επί των οικονομικών καταστάσεων οι ελεγκτές θα πρέπει να ακολουθούν μια συγκεκριμένη δομή για την έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων, προκειμένου να προάγεται η συνέπεια της έκθεσης, η οποία είναι:

1. Τίτλος
2. Παραλήπτης
3. Εισαγωγική παράγραφος
4. Ευθύνη της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις
5. Ευθύνη του ελεγκτή
6. Γνώμη του ελεγκτή
7. Άλλες ευθύνες αναφοράς
8. Υπογραφή του ελεγκτή
9. Ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή
10. Διεύθυνση του ελεγκτή

Κάθε ένα από τα παραπάνω υποχρεωτικά σημεία της έκθεσης θα αναλυθούν στις επόμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου που ακολουθούν. Ωστόσο όπως ορίζεται στα ΔΠΕ 700 υπάρχει η περίπτωση να καταρτίσει ένας ελεγκτής έκθεση που επιβάλλεται από τον νόμο ή κανονισμό.

Στην παραπάνω περίπτωση, τα Ελεγκτικά Πρότυπα ορίζουν ότι θα πρέπει να υπάρχουν κάποιες κατ' ελάχιστο προϋποθέσεις, οι οποίες μόνο εάν τηρούνται επιτρέπεται στον Ελεγκτή να αναφέρεται στα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου. Αυτά τα στοιχεία που θα πρέπει να τηρούνται τουλάχιστον σε μια έκθεση που επιβάλλεται από νόμο ή κανονισμό, είναι ίδια από την σκοπιά της δομής με τα παραπάνω 10 που περιγράψαμε ενώ διαφέρουν από την άποψη του περιεχομένου, όπως θα αναλύσουμε στις παρακάτω ενότητες.

2.2. Τίτλος πιστοποιητικού ελέγχου

Όπως παρατηρείται συχνά σε όλα τα επίσημα έγγραφα και αναφορές, ο τίτλος είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση που θα πρέπει να δηλώνει με σαφήνεια ότι το κείμενο που ακολουθεί πρόκειται για την έκθεση ελέγχου η οποία διενεργείται από τον ανεξάρτητο ορκωτό ελεγκτή.

2.3. Παραλήπτης πιστοποιητικού ελέγχου

Η έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνει μια σύντομη δήλωση στην οποία αναγράφεται ο παραλήπτης. Ο παραλήπτης επί της ουσίας καθορίζεται από τον νόμο

αλλά το σύνηθες είναι η έκθεση να απευθύνεται στα πρόσωπα για τα οποία έχει συνταχθεί. Ανάλογα με τις περιστάσεις κατά τις οποίες διενεργείται η έκθεση ο παραλήπτης μπορεί να διαφοροποιηθεί, πάντως το σύνηθες είναι η έκθεση να απευθύνεται στους μετόχους ή στη διοίκηση της ελέγχουσας εταιρίας.

2.4. Εισαγωγική παράγραφος πιστοποιητικού ελέγχου

Η εισαγωγική παράγραφος που ακολουθεί την δήλωση του παραλήπτη συχνά δηλώνει ότι ο ελεγκτής έχει ελέγξει τις οικονομικές καταστάσεις στις οποίες αφορά η έκθεση ενώ επί του πρακτέου αναφέρεται ο τίτλος των οικονομικών καταστάσεων και η ημερομηνία ισχύς των καταστάσεων. Η εισαγωγική παράγραφος θα πρέπει να:

- Αναφέρει το όνομα της επιχείρησης που ελέγχθηκαν οι οικονομικές καταστάσεις της.
- Δηλώνει ότι οι οικονομικές καταστάσεις ελέγχθηκαν
- Αναφέρει τον τίτλο των οικονομικών καταστάσεων που ελέγχθηκαν
- Αναφέρει τις λογιστικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και άλλες πληροφορίες επεξήγησης
- Προσδιορίζει την ημερομηνία που καλύπτεται από τις συνημμένες οικονομικές καταστάσεις.

Η παραπάνω δομή της εισαγωγικής παραγράφου, όπως θα παρατηρήσουμε και στην ενότητα όπου περιγράφεται η διεξαγωγή της έρευνας, ακολουθείται από όλους τους ελεγκτές εφόσον το στοιχείο της τυπικότητας στις εκθέσεις των ορκωτών ελεγκτών είναι ιδιαίτερα σημαντικό προκειμένου να εξασφαλίζεται η αξιοπιστία της έκθεσης.

2.5. Ευθύνη της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις

Μετά από την εισαγωγική παράγραφο ακολουθεί η δήλωση σχετικά με την ευθύνη της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις της οποίας το περιεχόμενο γίνεται κατανοητό και από τον τίτλο. Ουσιαστικά η διοίκηση είναι υπεύθυνη για τις οικονομικές καταστάσεις που έχουν συνταχθεί κι έτσι θα πρέπει να δηλώσει την σχετική ευθύνη μέσα στην έκθεση του ελεγκτή. Στην δήλωση της ευθύνης της διοίκησης αναφέρεται η ευθύνη της κατάρτισης και της εύλογης παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων που έχουν συνταχθεί σύμφωνα με συγκεκριμένους κανονισμούς και διαδικασίες. Επιπλέον, αναφέρονται και οι δικλείδες που είναι

απαραίτητες προκειμένου να καταρτιστούν οι οικονομικές καταστάσεις χωρίς σφάλματα που ενδέχεται να οφείλονται σε κάποιο λάθος ή σε απάτη.

2.6. Ευθύνη του ελεγκτή

Στην ενότητα όπου περιγράφεται η ευθύνη του ελεγκτή αναφέρεται ότι ο ελεγκτής έχει την ευθύνη να εκφράσει γνώμη για τις οικονομικές καταστάσεις που βασίζεται στον έλεγχο που διενέργησε σύμφωνα με τα ΔΠΕ. Επίσης, όπως ορίζεται από τα ΔΠΕ ο ελεγκτής θα πρέπει να δηλώνει ότι έχει συμμορφωθεί με τους κανόνες δεοντολογίας και ότι σχεδίασε και διενέργησε τον έλεγχο προκειμένου να διασφαλίσει ευλόγως εάν «οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδες σφάλμα» (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2008, σ. 44.166).

Στην ενότητα όπου περιγράφεται η ευθύνη του ελεγκτή περιγράφεται επίσης και ο έλεγχος δηλαδή τις διαδικασίες που περιλάμβανε προκειμένου να αποκτηθούν τα ελεγκτικά τεκμήρια, τις διαδικασίες ελέγχου που επιλέχθηκαν καθώς και μια σύντομη αξιολόγηση των λογιστικών πολιτικών που ακολουθήθηκαν από την σκοπιά της καταλληλότητας.

Επίσης, δηλώνεται ότι οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με τα πλαίσια που ορίζονται για την εύλογη παρουσίαση τους ενώ στο τέλος αναφέρεται και η άποψη του ελεγκτή σχετικά με το εάν τα ελεγκτικά τεκμήρια που απέκτησε κατά τον έλεγχο επαρκούν και είναι κατάλληλα έτσι ώστε να υπάρχει βάση για την γνώμη που θα παρουσιάσει στην συνέχεια ο ελεγκτής (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2008, σ. 44.167).

2.7. Γνώμη του ελεγκτή

Η γνώμη του ελεγκτή αποτελεί την σημαντικότερη ενότητα του πιστοποιητικού ελέγχου και πριν αναλύσουμε το περιεχόμενο της ενότητας αυτής, θα πρέπει να αναφέρουμε τα είδη γνώμης που μπορεί να δηλωθούν στην έκθεση. Οι γνώμη μπορεί να είναι (Συκιανάκης, 2013):

1. Απλή σύμφωνη γνώμη
 2. Διαφοροποιημένη έκθεση χωρίς θέμα έμφασης
 3. Διαφοροποιημένη έκθεση με θέματα έμφασης
- I. Γνώμη με εξαίρεση
- II. Άρνηση γνώμης

III. Αρνητική γνώμη

Στην περίπτωση που η γνώμη είναι διαφοροποιημένη χωρίς θέμα έμφασης εκδίδονται οι οικονομικές καταστάσεις εφόσον παρουσιάζονται εύλογα ωστόσο όμως κρίνεται απαραίτητη η παροχή επιπλέον πληροφοριών ή περαιτέρω διευκρινίσεων. Από την σκοπιά της μορφολογίας, προστίθεται μια επιπλέον παράγραφος μετά από την παράγραφο της γνώμης.

Στις περιπτώσεις όπου υπάρχει σύμφωνη γνώμη με ή χωρίς έμφαση η οποία δεν δύναται να θεμελιωθεί τότε δηλώνεται ως διαφοροποιημένη γνώμη με εξαίρεση. Επιπλέον, η γνώμη με εξαίρεση μπορεί να καταγραφεί στις περιπτώσεις που υπάρχουν διαφωνίες με την διοίκηση της επιχείρησης επειδή καταγράφηκε περιορισμός σε κάποιο πεδίο που θα έπρεπε να διενεργηθεί ο έλεγχος ωστόσο όμως ο περιορισμός αυτός δεν μπορεί να δικαιολογήσει μια αρνητική γνώμη ή άρνηση γνώμης.

Η άρνηση γνώμης δηλώνεται όταν το πεδίο ελέγχου περιορίζεται με τέτοιο τρόπο που μπορεί να επηρεάσει γενικά και ειδικά τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων. Επιπλέον, άρνηση γνώμης παρατηρείται και όταν συνυπάρχουν πολλές αβεβαιότητες που εάν επιβεβαιωθούν θα υπάρχουν σημαντικές επιπτώσεις. Η αρνητική γνώμη, δηλώνεται ότι οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν με εύλογο τρόπο την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης γεγονός που δύναται να οδηγήσει σε παραπλάνηση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Συχνά παρατηρείται δήλωση αρνητικής γνώμης όταν δεν συντάσσονται ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις ή υπάρχει κάποια παραβίαση νόμου, κ.α. (Συκιανάκης, 2013, σ. 35).

Οπότε σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία που αναλύσαμε σχετικά με το είδος της γνώμης των ελεγκτών, εάν δεν έχει κάποια διαφοροποιημένη γνώμη θα πρέπει η γνώμη να εκφράζεται σχετικά με τις δυο παρακάτω φράσεις που είναι ισοδύναμες (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2008, σ. 44.167):

1. « Οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα, από κάθε ουσιώδη άποψη ... σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς»
2. «Οι οικονομικές καταστάσεις δίνουν αληθή και εύλογη εικόνα των ... σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς» Επίσης, στην περίπτωση που ο ελεγκτής δεν ακολουθεί τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής

Αναφοράς ή τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα θα πρέπει να δηλώνεται η πηγή προέλευσης του πλαισίου που ακολούθησε.

Όταν η γνώμη είναι διαφοροποιημένη τότε θα πρέπει και πάλι να ακολουθούνται οι βασικοί κανόνες αναφορές απλά στον τίτλο «Γνώμη» προστίθεται αντίστοιχα το στοιχείο που την προσδιορίζει. Για παράδειγμα, εάν η δήλωση είναι αρνητική τότε στην ενότητα της γνώμης ο τίτλος φέρει «Αρνητική Γνώμη».

2.8. Άλλες ευθύνες αναφοράς

Μετά την δήλωση της γνώμης του ελεγκτή θα πρέπει να παρουσιάζεται η ύπαρξη άλλων ευθυνών αναφοράς που μπορεί να απορρέουν από την ευθύνη ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων. Το πιο σύνηθες, όπως θα δούμε και παρακάτω στο ερευνητικό μέρος της παρούσας μελέτης, είναι να παρουσιάζονται αυτές οι άλλες ευθύνες με τον υπότιτλο «Έκθεση επί άλλων νομικών και κανονιστικών απαιτήσεων».

2.9. Υπογραφή του ελεγκτή και ημερομηνία της έκθεσης

Το τελευταίο τμήμα του πιστοποιητικού ελέγχου αποτελείται από την υπογραφή του ελεγκτή, ο οποίος θα πρέπει υποχρεωτικά να υπογράψει την έκθεση ελέγχου αλλά και ημερομηνία η οποία δεν θα πρέπει να είναι προγενέστερη από την ημερομηνία που ο ελεγκτής απέκτησε επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια στα οποία θα βασίσει τη γνώμη του επί των οικονομικών καταστάσεων (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2008, σ. 44.167).

2.10. Η αμοιβή του ελεγκτή

Η αμοιβή του ελεγκτή για την διενέργεια του ελέγχου αποφασίζεται μετά από ελεύθερη συμφωνία μεταξύ των δύο μερών ενώ ειδικότερα στο άρθρο 8 παρ. 6 του ΦΕΚ 3919/02.03.2011 ορίζεται ότι: « Η αμοιβή ελέγχου καθορίζεται με ελεύθερη συμφωνία των μερών, ιδίως βάσει των προϋπολογιζόμενων ωρών διενέργειας του ελέγχου από το νόμιμο ελεγκτή ή το ελεγκτικό γραφείο. Οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία μπορούν να αναρτούν ενδεικτικές ωριαίες τιμές και τα κριτήρια εφαρμογής τους στο διαδικτυακό τους τόπο».

Κεφάλαιο 3: Ανασκόπηση προγενέστερων ερευνών

3.1 Τροποποιημένη γνώμη ελεγκτή και χρηματοδότηση επιχειρήσεων

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται αν οι τροποποιημένες γνώμες ελέγχου για τις επιχειρήσεις σχετίζονται αρνητικά με τη διαθεσιμότητα των πιστώσεων από τους θεσμικούς δανειστές. Η οικονομική θεωρία δείχνει ότι οι πιστωτικοί περιορισμοί οφείλονται σε τριβές της αγοράς, όπως οι ασυμμετρίες πληροφοριών και το γραφειοκρατικό κόστος (π.χ., Stiglitz and Weiss, 1981). Ως εκ τούτου, όταν οι ΜΜΕ είναι «πληροφοριακά αδιαφανείς», αντιμετωπίζουν σοβαρότερα προβλήματα στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες είναι αδιαφανείς.

Επίσης, το κόστος συναλλαγής που σχετίζεται με την παροχή της χρηματοδότησης μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα πρόσβασης στη χρηματοδότηση που είναι πιο σοβαρά. Για τις ΜΜΕ το κόστος συναλλαγής είναι σχετικά υψηλότερο για τη λήψη πληροφοριών σχετικά με τη φερεγγυότητα των επιχειρήσεων.

Οι μελέτες σχετικά με την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων μαρτυρούν ότι οι δανειστές επιλέγουν να μην χορηγούν δάνεια υψηλού κινδύνου σε δανειολήπτες αντί να αυξάνουν τα ασφάλιστρα κινδύνου (Stiglitz και Weiss, 1981) και ότι η πίστωση αυτή από θεσμικούς δανειστές οδηγεί σε αύξηση χρήσης εμπορικών πιστώσεων σε σχέση με το θεσμικό χρέος (π.χ., Petersen and Rajan, 1994; Danielsson και Scott, 2004) καθώς οι επιχειρήσεις αναζητούν τις λιγότερο δαπανηρές πηγές κεφαλαίων.

Σε προγενέστερες έρευνες έχει διαπιστωθεί ότι η βεβαιότητα που παρέχεται από έναν έλεγχο έχει πληροφορίες αξίας των στελεχών τραπεζικών δανείων, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα χαμηλότερο κόστος δανειακού κεφαλαίου (Karjalainen, 2011). Κατά δεύτερον, οι μελέτες δείχνουν ότι για τις εισηγμένες εταιρείες, οι «κακές ειδήσεις» στις εκθέσεις ελέγχου έχει συνήθως κάποια δυσμενή επίδραση στις τιμές των μετοχών (Frost, 1994). Δεν αποτελεί έκπληξη ότι η τροποποιημένη γνώμη ελέγχου φαίνεται να έχει ισχυρότερες δυσμενείς επιπτώσεις στις τιμές των μετοχών όταν εκδίδονται για πρώτη φορά (Francis, 2004).

Τρίτον, ένα μεγάλο σύνολο ερευνών εξετάζει την ικανότητα των εκθέσεων ελέγχου να προβλέπουν την πτώχευση για τις επιχειρήσεις. Αυτές οι μελέτες συνήθως

επικεντρώνονται στη σχέση μεταξύ της μετάβασης που μπορεί να προέλθει από την αβεβαιότητα στις καταθέσεις πτώχευσης. Μερικές μελέτες σε αυτόν τον τομέα προτείνουν ότι η θετική συσχέτιση μεταξύ των τροποποιημένων γνώμων ελέγχου και της πτώχευσης είναι μια συνέπεια μιας αυτοτελούς προφητείας, δηλαδή των τροποποιημένων εκθέσεων ελέγχου (Vanstraelen, 2003).

3.2 Διεθνές και Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο

Ο Νόμος 3016/2002, είναι ο νόμος που καθιστά υποχρεωτική την ύπαρξη του τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου, για τις εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο Αθηνών, και ο οποίος αναφέρεται σε θέματα Εταιρικής Διακυβέρνησης, με σκοπό να εκσυγχρονίσει το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων³⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του νόμου, στο οποίο ορίζεται ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου, προκειμένου μία εταιρεία να εισαγάγει μετοχές ή άλλες κινητές αξίες της σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά, κατά την υποβολή της αίτησης περί εισαγωγής πρέπει να διαθέτει Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας. Ο Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας καταρτίζεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρείας και το ελάχιστο περιεχόμενό του περιλαμβάνει: α. Τη διάρθρωση των υπηρεσιών της εταιρείας, τα αντικείμενα τους, καθώς και τη σχέση των υπηρεσιών μεταξύ τους και με τη διοίκηση. Πρέπει να προβλέπονται τουλάχιστον υπηρεσίες Εσωτερικού Ελέγχου, Εξυπηρέτησης Μετόχων και Εταιρικών Ανακοινώσεων. β. Τον προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των εκτελεστικών και μη εκτελεστικών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. γ. Τις διαδικασίες πρόσληψης των διευθυντικών στελεχών της εταιρείας και στη συνέχεια αξιολόγησης της απόδοσης τους. δ. Τις διαδικασίες παρακολούθησης των συναλλαγών των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, των διευθυντικών στελεχών και των προσώπων που, εξαιτίας της σχέσης τους με την εταιρεία, κατέχουν εσωτερική πληροφόρηση σε κινητές αξίες της εταιρείας ή συνδεδεμένων επιχειρήσεων, εφόσον αυτές είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά, καθώς και από άλλες δραστηριότητες που συνδέονται με την εταιρεία. ε. Τις διαδικασίες προαναγγελίας και δημόσιας γνωστοποίησης σημαντικών συναλλαγών και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ή τρίτων στους οποίους έχουν ανατεθεί αρμοδιότητες του Διοικητικού Συμβουλίου, οι οποίες σχετίζονται με την εταιρεία, καθώς και με βασικούς πελάτες ή προμηθευτές της. στ. Τους κανόνες που διέπουν τις συναλλαγές

μεταξύ συνδεδεμένων εταιριών, την παρακολούθηση των συναλλαγών αυτών και την κατάλληλη γνωστοποίηση τους στα όργανα και τους μετόχους της εταιρείας.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του νόμου, που προβλέπει την οργάνωση του Εσωτερικού Ελέγχου, η οργάνωση και λειτουργία του, αποτελεί προϋπόθεση για την εισαγωγή των μετοχών ή άλλων κινητών αξιών σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά. Η διενέργεια Εσωτερικού Ελέγχου πραγματοποιείται από ειδική υπηρεσία της εταιρείας, στην οποία απασχολείται τουλάχιστον ένα φυσικό πρόσωπο πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης. Ορίζεται ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι ανεξάρτητοι, δεν υπάγονται ιεραρχικά σε καμία άλλη υπηρεσιακή μονάδα της εταιρείας και εποπτεύονται από ένα έως τρία μη εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Καθορίζεται ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές ορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας και δεν μπορούν να ορισθούν στη θέση αυτή μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, εν ενεργεία διευθυντικά στελέχη ή συγγενείς των παραπάνω μέχρι και του δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας. Η εταιρία υποχρεούται να ενημερώνει την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για οποιαδήποτε μεταβολή στα πρόσωπα ή την οργάνωση του Εσωτερικού Ελέγχου εντός δέκα εργάσιμων ημερών από τη μεταβολή αυτήν. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οι εσωτερικοί ελεγκτές δικαιούνται να λάβουν γνώση οποιουδήποτε βιβλίου, εγγράφου, αρχείου, τραπεζικού λογαριασμού και χαρτοφυλακίου της εταιρείας και να έχουν πρόσβαση σε οποιαδήποτε υπηρεσία της εταιρείας. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου οφείλουν να συνεργάζονται και να παρέχουν πληροφορίες στους εσωτερικούς ελεγκτές και γενικά να διευκολύνουν με κάθε τρόπο το έργο τους. Η διοίκηση της εταιρείας οφείλει να παρέχει στους εσωτερικούς ελεγκτές όλα τα απαραίτητα μέσα για τη διευκόλυνση του έργου τους.

Τέλος στο άρθρο 8 του ίδιου νόμου, ορίζονται οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Εσωτερικού Ελέγχου, η οποία έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες: α. Παρακολουθεί την εφαρμογή και τη συνεχή τήρηση του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας και του καταστατικού της εταιρείας, καθώς και της εν γένει νομοθεσίας που αφορά την εταιρεία και ιδιαίτερα της νομοθεσίας των ανωνύμων εταιριών. β. Αναφέρει στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας περιπτώσεις σύγκρουσης των ιδιωτικών συμφερόντων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ή των διευθυντικών στελεχών της εταιρείας με τα συμφέροντα της εταιρείας, τις οποίες διαπιστώνει κατά την άσκηση των καθηκόντων του. γ. Οι εσωτερικοί ελεγκτές οφείλουν να ενημερώνουν εγγράφως μια φορά τουλάχιστον το τρίμηνο το διοικητικό συμβούλιο για το διενεργούμενο από αυτούς έλεγχο και να παρίστανται κατά τις γενικές συνελεύσεις

των μετόχων. δ. Οι εσωτερικοί ελεγκτές παρέχουν, μετά από έγκριση του Δ.Σ. της εταιρείας, οποιαδήποτε πληροφορία ζητηθεί εγγράφως από Εποπτικές Αρχές, συνεργάζονται με αυτές και διευκολύνουν με κάθε δυνατό τρόπο το έργο παρακολούθησης, ελέγχου και εποπτείας που αυτές ασκούν.

Ο Νόμος 3601/2007, ο οποίος αναφέρεται στην ανάληψη και την άσκηση δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, στο Άρθρο 26, κάνει αναφορά στο πλαίσιο της εταιρικής διακυβέρνησης καθώς και στα Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου. Αναλυτικά : 1. Κάθε πιστωτικό ίδρυμα που εδρεύει στην Ελλάδα οφείλει να διαθέτει άρτιο και αποτελεσματικό σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης, που περιλαμβάνει σαφή οργανωτική διάρθρωση με ευκρινείς, διαφανείς και συνεπείς γραμμές ευθύνης, αποτελεσματικές διαδικασίες εντοπισμού, διαχείρισης, παρακολούθησης και αναφοράς των κινδύνων τους οποίους αναλαμβάνει ή ενδέχεται να αναλάβει, καθώς και επαρκείς μηχανισμούς Εσωτερικού Ελέγχου, περιλαμβανομένων κατάλληλων διοικητικών και λογιστικών διαδικασιών. 2. Το πλαίσιο, οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο πρέπει να είναι επαρκείς και ανάλογοι προς τη φύση, την κλίμακα και την πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος και να καλύπτουν, πλην των άλλων, και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις παρεχόμενες από το πιστωτικό ίδρυμα επενδυτικές υπηρεσίες, κατά τα εκάστοτε προβλεπόμενα από τις σχετικές διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας για την παροχή επενδυτικών υπηρεσιών από πιστωτικά ιδρύματα.

Αντικείμενο του νόμου 3691/2008 είναι η πρόληψη και καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, όπως αυτά τα αδικήματα ορίζονται σε αυτόν, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχουν. Στον παρόν νόμο ενσωματώνονται στην Ελληνική νομοθεσία οι διατάξεις της Οδηγίας 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας». Ως Κεντρική Συντονιστική Αρχή για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αυτού, για την αξιολόγηση και ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών αντιμετώπισης των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, για το συντονισμό της δράσης των αρμόδιων

αρχών και για τη διεθνή εκπροσώπηση της χώρας, ορίζεται το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.

Με το Νόμο 3932/2011 με τον οποίο τροποποιείται ο Νόμος 3691/2008, η Επιτροπή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας μετονομάζεται σε Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης. Η Αρχή αποτελεί την εθνική μονάδα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης συνεισφέροντας στην ασφάλεια και τη σταθερότητα της δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής. Έργο της είναι η συγκέντρωση, ανάλυση διερεύνηση και επεξεργασία αναφορών υπόπτων συναλλαγών που διαβιβάζονται σ' αυτή από τα υπόχρεα νομικά και φυσικά πρόσωπα, καθώς και κάθε άλλη πληροφορία που περιέρχεται σε γνώση της και σχετίζεται με τα αδικήματα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και έλεγχοι των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης. Η λειτουργία της Αρχής και τα ειδικότερα θέματα καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Οικονομικών, Εξωτερικών και Προστασίας του Πολίτη. Και Πρόεδρος είναι ο ανώτατος Εισαγγελικός Λειτουργός εν ενεργεία και επιλέγεται μαζί με τον αναπληρωτή του, με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου του Αρείου Πάγου.

Κεφάλαιο 4: Ερευνητικός Σχεδιασμός

4.1 Μέτρηση της διαθεσιμότητας των πιστώσεων

Σύμφωνα με τις μελέτες των Petersen και Rajan (1994) και των Danielsson και Scott (2004), οι οποίες αναφέρουν ότι οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τις εμπορικές πιστώσεις ως την τελευταία πηγή χρηματοδότησης και ως κύριο μέτρο πιστωτικής διαθεσιμότητας χρησιμοποιείται η μεταβλητή (DTCREDIT), η οποία υπολογίζεται ως εξής:

$$DTCREDIT = \frac{TCREDIT_{t+1}}{TCREDIT_{t+1} + INSTDEBT_{t+1}} - \frac{TCREDIT_t}{TCREDIT_t + INSTDEBT_t} \quad (1)$$

Όπου η μεταβλητή TCREDIT αντιστοιχεί στις εμπορικές πιστώσεις και η μεταβλητή INSTDEBT το σύνολο των βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων χρεών που οφείλουν σε τράπεζες και ασφαλιστικούς οργανισμούς και t είναι το έτος όπου η επιχείρηση δέχεται την διαφοροποιημένη γνώμη του ελεγκτή.

Μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στο παραπάνω μέτρο και στην ύπαρξη πιστοποιητικού διαφοροποιημένης γνώμης θα σήμαινε ότι οι επιχειρήσεις θα πρότεινε την αντικατάσταση του χρέους των τραπεζών με εμπορικές πιστώσεις μετά από μια τροποποιημένη γνωμοδότηση.

Το σκεπτικό πίσω από αυτή την πρόβλεψη είναι ότι οι τροποποιημένες ελεγκτικές γνώμες αυξάνουν την αντιληπτή αβεβαιότητα σχετικά με την ποιότητα μιας επιχείρησης και οι θεσμικοί δανειοδότες αρνούνται να παραχωρήσουν πίστωση. Αν υποθέσουμε ότι οι εμπορικές πιστώσεις είναι ακριβότερες αλλά ακόμα διαθέσιμες, οι εταιρείες θα προσπαθήσουν να καλύψουν τις ανάγκες τους με μετρητά, επεκτείνοντας την εμπορική πίστωση.

Το DTCREDIT, το μέτρο μας για την πιστωτική διαθεσιμότητα επηρεάζεται και από την αλλαγή στις εμπορικές πιστώσεις και από τις αλλαγές των δανειοδοτήσεων από τράπεζες και ασφαλιστικούς οργανισμούς.

Για να εξεταστεί η επίδραση των τροποποιημένων ελεγκτικών γνωμοδοτήσεων στον αριθμητή και στον παρονομαστή του παραπάνω λόγου θα πρέπει να εξεταστεί μεμονωμένα η συσχέτιση μεταξύ των τροποποιημένων ελεγκτικών γνώμων και της πιθανότητας του αυξημένου θεσμικού χρέους και της απροσδόκητης αλλαγής της εμπορικής πίστωσης. Οι αυξήσεις στο τραπεζικό και

ασφαλιστικό χρέος μετριέται με μια ψευδομεταβλητή, η οποία λαμβάνει την τιμή ένα αν υπάρχει αύξηση στο τραπεζικό και ασφαλιστικό χρέος κατά τη διάρκεια του έτους που παρέχεται η τροποποιητική γνώμη του ελεγκτή (INSTDEBT). Οι απροσδόκητες αλλαγές στην εμπορική πίστωση μετριέται με το μεταβλητό μέτρο του Marquardt και Wiedman's (2004) εκφράζεται με την μη αναμενόμενη αλλαγή στην εμπορική πίστωση (UAP) με τον λόγο της μεταβολής των εμπορικών πιστώσεων προς το σύνολο του ενεργητικού (DTCREDIT/ASSETS)

Υπολογίζουμε τα παραπάνω μέτρα σε περίοδο ενός έτους και δύο ετών. Οι τροποποιημένες γνωμοδοτήσεις ελέγχου δημοσιοποιούνται ως οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών συνήθως τρεις έως τέσσερις μήνες μετά την περίοδο αναφοράς. Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότερες από τις ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις των τροποποιημένων γνωμοδοτήσεων σχετικά με την πιστωτική διαθεσιμότητα ενδέχεται να εμφανιστεί κατά τη διάρκεια ενός έτους μετά την παροχή της τροποποιημένης γνώμης. Ως εκ τούτου, μελετάμε επίσης τα αποτελέσματα για μια περίοδο δύο ετών ως συμπληρωματικό έλεγχο.

4.2 Τυπικοί λόγοι για τροποποιημένες γνώμες

Ίσως οι τροποποιημένες γνώμες των ελεγκτών να έχουν διαφορετικό αντίκτυπο στην απόφαση του δανειστή να εγκρίνει ή να απορρίψει μια αίτηση δανείου (Firth, 1980, LaSalle και Anandarajan, 1997). Αναγνωρίζουμε τους τρεις πιο συνηθισμένους λόγους που εκδίδεται μια τροποποιημένη γνώμη χρησιμοποιούμε τις αντίστοιχες μεταβλητές.

Ο πιο συνηθισμένος λόγος που εκδίδεται μια τροποποιημένη έκθεση είναι η έλλειψη καθαρής θέσης και αναφέρεται η ευθύνη του συμβουλίου να αναλάβει δράση για την επανόρθωση της κατάστασης ή για την έναρξη διαδικασίας εκκαθάρισης. Σύμφωνα με τον περί Εταιρειών Νόμο, στο διοικητικό συμβούλιο μιας εταιρείας οι διευθυντές πρέπει να κινήσουν διαδικασίες εκκαθάρισης εάν οι ζημίες έχουν καλύψει τα αδιανέμητα κέρδη και το σύνολο των ιδίων κεφαλαίων είναι μικρότερο από το μισό της λογιστικής αξίας των κοινών μετοχών. Η παράλειψη των κανόνων εκκαθάρισης μπορεί να καταστήσει το διοικητικό συμβούλιο, τον διευθύνοντα σύμβουλο και ακόμη και τους μετόχους με προσωπική ευθύνη για τις πρόσθετες ζημίες που προκλήθηκαν στους πιστωτές, παραβλέποντας τους κανόνες (Koski και af Schulten, 1991). Ο ελεγκτής μπορεί να καταστεί υπεύθυνος για τις ζημίες που προκλήθηκε στους πιστωτές, επειδή δεν κατόρθωσε να αξιολογήσει την έκθεση όταν μια εταιρεία αγνοεί τους κανόνες εκκαθάρισης. Θεωρούμε ότι η ύπαρξη

τροποποιητικής γνώμης λόγω της έλλειψης ρευστότητας ότι αντιστοιχεί στην μεταβλητή απόψεις σχετικά με την εκκαθάριση RED FLAG. Ο λόγος που αναφέρθηκε παραπάνω από κάποιους θεωρείται σοβαρός, καθώς μπορεί να οδηγήσει στην χρεοκοπία.

Η μη συμμόρφωση στα ΔΛΠ είναι η δεύτερη κατηγορία τροποποιημένων γνωμοδοτήσεων (STAT). Ακόμη και αν υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους οι οικονομικές καταστάσεις δεν συμμορφώνονται με τα ΔΛΠ, η εμφάνιση τροποποιημένων αναφορών λόγω αυτής της αιτίας είναι πιο περιορισμένες. Αυτό οφείλεται στο ότι είναι πιο εύκολο για τις επιχειρήσεις να διορθώσουν κάποιο λάθος στο οποίο οφείλεται στην παράληψη των ΔΛΠ, αλλά δεν μπορούν να καλύψουν την έλλειψη ρευστότητας. Ως εκ τούτου, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ο αριθμός των τροποποιημένων γνωμών στην κατηγορία αυτή είναι μικρότερη από τις άλλες δύο κατηγορίες. Η τρίτη κατηγορία τροποποιημένων γνωμών οφείλεται στις παραβιάσεις σχετικά με το δανεισμό. Ο εταιρικός νόμος ορίζει ότι μια εταιρεία επιτρέπεται να δανείζει χρήματα σε συνδεδεμένα μέρη μόνο εάν τα κέρδη της εταιρείας υπερβαίνουν το ποσό του δανείου και ο οφειλέτης έχει παράσχει επαρκή ασφάλεια για το δάνειο. Σε μια εταιρεία με χαμηλή απόδοση όπου τα παρακρατούμενα κέρδη ξεπερνούν τα δάνεια τα συνδεδεμένα μέρη οφείλουν να επιστρέψουν τα δάνεια αμέσως (LENDING RULES).

4.3 Μεταβλητές Ελέγχου

Θα εισάγουμε κάποιες μεταβλητές στο μοντέλο παλινδρόμησης, για να εκφράσουμε τους παράγοντες που σχετίζονται με τον πιστωτικό κίνδυνο και το βραχυπρόθεσμο δανεισμό. Οι κίνδυνοι που σχετίζονται με ένα δάνειο και συγκεκριμένα με την άρνηση ενός δανείου εξαρτώνται από την χρηματοοικονομική κατάσταση. Χρησιμοποιούνται οι μεταβλητές καθαρά έσοδα προς ενεργητικό (NITA), η μόχλευση (TLTA) και τον λόγο ρευστών (CACL) ως μεταβλητές ελέγχου για την οικονομική κατάσταση.

Ο κίνδυνος χρεοκοπίας (PROBZ) χρησιμοποιείται σε κάποια μοντέλα και μετριέται με την τιμή z-value σύμφωνα με τους Laitinen και Laitinen (2004). Επίσης, εισάγουμε μια ψευδομεταβλητή, η οποία λαμβάνει την τιμή 1 όταν η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων είναι μικρότερη από το μισό της λογιστικής αξίας των κοινών μετοχών (LOWEQUITY). Οι ευκαιρίες ανάπτυξης μπορούν επίσης να επηρεάσουν το κύριο μέτρο της διαθεσιμότητας πίστωσης. Οι καλές ευκαιρίες ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από υψηλές καθαρές τρέχουσες αξίες των διαθέσιμων επενδυτικών

σχεδίων. Αυτό θα μειώσει τους κινδύνους των δανείων και θα μπορούσε επίσης να κάνει τις επιχειρήσεις λιγότερο ευαίσθητες στο επιτόκιο που χρεώνεται για τα δάνεια. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ευκαιρίες με καλές ευκαιρίες ανάπτυξης θα έχουν χαμηλότερη τιμή στο DTCREDIT δεδομένου ότι είναι λιγότερο πιθανό να περιοριστούν οι πιστώσεις από θεσμικούς επενδυτές. Στην συνέχεια εισάγεται η μεταβλητή που αντιστοιχεί με την διαφορά των του λογαρίθμου του ενεργητικού με το λογάριθμο του ενεργητικού της προηγούμενης χρονιάς (GROWTH), παρέχοντας ένα μερικό μέτρο για τις ευκαιρίες ανάπτυξης. Οι θεσμικοί δανειοδότες μπορούν να αποφασίσουν να μην χορηγήσουν δάνειο αντί να χρεώσουν υψηλό επιτόκιο, επειδή ένα υψηλό επιτόκιο θα οδηγήσει τις εταιρείες να επενδύσουν σε επικίνδυνα έργα που μεταφέρουν πλούτο από τους πιστωτές στους ιδιοκτήτες (Stiglitz and Weiss, 1981). Μία από τις απαντήσεις είναι η στενότερη παρακολούθηση των εταιρειών (Jensen and Meckling, 1976). Ωστόσο, με τα μικρά ποσά που διακυβεύονται, το κόστος παρακολούθησης και συναλλαγής της χρηματοδότησης μπορεί να υπερβεί τις αναμενόμενες αναπροσαρμοσμένες από τον κίνδυνο επιστροφές στον δανειστή και συνεπώς ο δανειστής μπορεί να αρνηθεί την πίστωση συνολικά από το να χορηγήσει δάνειο και να παρακολουθήσει εκτενώς μια μικρή επιχείρηση. Για να εισάγουμε τον παραπάνω παράγοντα εισάγουμε τον λογάριθμο του ενεργητικού (LNASSETS) στο μοντέλο μας. Petersen και Rajan (1997) επισημαίνουν ότι οι επιχειρήσεις είναι απίθανο να χρηματοδοτήσουν μακροπρόθεσμα σχέδια με εμπορικές πιστώσεις, αλλά θα μπορούσαν να το κάνουν για τη χρηματοδότηση των αναγκών κεφαλαίου κίνησης. Για να το ελέγξουμε, συμπεριλαμβάνουμε την αλλαγή των κυκλοφορούντων περιουσιακών στοιχείων μεταξύ του έτους κατά το οποίο η εταιρεία είχε τροποποιημένη γνώμη ελέγχου και το επόμενο έτος ως μεταβλητή ελέγχου (DCA). Τέλος, συμπεριλαμβάνουμε ψευδομεταβλητές στις παλινδρομήσεις προκειμένου να ελέγξουμε τις πιθανές επιπτώσεις των συνολικών οικονομικών συνθηκών στα αποτελέσματα.

4.4 Εμπειρικό Μοντέλο

Η ακόλουθη παλινδρόμηση χρησιμοποιείται για να ελεγχθεί η συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη τροποποιητικών γνώμων και στην αυξημένη χρήση εμπορικών πιστώσεων σε σχέση με τα χρέη σε τράπεζες και ασφαλιστικούς οργανισμούς.

$$\begin{aligned} \Delta\text{TCREDIT} = & \beta_0 + \beta_1 * \text{RED FLAG} + \beta_2 * \text{STAT} + \beta_3 * \text{LENDING RULES} \\ & + \beta_4 * \text{GROWTH} + \beta_5 * \text{LNASSETS} + \beta_6 * \text{LOWEQUITY} + \beta_7 * \Delta\text{CA} \\ & + \beta_8 * \text{NITA} + \beta_9 * \text{NITA}^2 + \beta_{10} * \text{TLTA} + \beta_{11} * \text{TLTA}^2 + \beta_{12} * \text{CACL} \\ & + \beta_{13} * \text{CACL}^2 + \beta_{14} * \text{YEAR} \quad (2) \end{aligned}$$

Η μεταβλητή YEAR αντιστοιχεί στο 2015 που τέθηκαν τα capital control.

Όπου:

- **DTCREDIT:** ο λόγος της διαφοράς των πιστωτικών χρεών της χρονιάς t+1 με τη χρονιά t και των πιστωτικών χρεών τη χρονιά t.
- **RED FLAG:** μια ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 αν η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών οφείλεται σε λόγους της ρευστότητάς της.
- **STAT:** μια ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 αν η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών οφείλεται σε λόγους μη συμμόρφωσης στα ΔΛΠ.
- **LENDING RULES:** μια ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 αν η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών οφείλεται σε λόγους μη νόμιμης δανειοδότησης των μελών της εταιρείας.
- **GROWTH:** Ο φυσικός λογάριθμος του συνολικού ενεργητικού για το έτος t μείον το φυσικό λογάριθμο του συνόλου του ενεργητικού για το έτος t-1.
- **LNASSETS :** Ο φυσικός λογάριθμος του συνολικού ενεργητικού για το έτος t .
- **LOWEQUITY:** Μία ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 αν η τιμή κλεισίματος της μετοχής είναι μικρότερη από την μέση τιμή των τιμών κλεισίματος των κοινών μετοχών το έτος t.
- **DCA:** Το κυκλοφορούν ενεργητικό για το έτος t + 1 μείον το κυκλοφορούν ενεργητικό για το έτος t, διαιρούμενο με το σύνολο του ενεργητικού.
- **NITA:** Καθαρό εισόδημα προς ενεργητικό.
- **TLTA:** Συνολικές υποχρεώσεις προς το σύνολο του ενεργητικού.
- **CACL:** Κυκλοφορούν ενεργητικό προς βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις.
- **PROBZ:** Ο κίνδυνος χρεοκοπίας μετρούμενος με την τιμή z.

Κεφάλαιο 5: Δεδομένα και Μεταβλητές

Στην συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η συλλογή των αρχείων η οποία ξεκίνησε από την 1η Οκτωβρίου του 2017 μέχρι και την 10 Οκτωβρίου 2017. Τα πιστοποιητικά των ορκωτών ελεγκτών είναι δημόσια αρχεία που εξασφαλίστηκαν μέσω του διαδικτύου και ειδικότερα των επίσημων ιστοσελίδων των εταιριών στην Ελλάδα. Γενικότερα, η συλλογή και η επεξεργασία εγγράφων έχει το βασικό μειονέκτημα ότι είναι δύσκολη η ανεύρεσή τους και χρειάζονται αρκετές άδειες πρόσβασης προκειμένου να μπορέσει ο ερευνητής να τα αποκτήσει. Στην προκειμένη περίπτωση ωστόσο, η πρόσβαση στα έγγραφα ήταν πιο απλή, εφόσον μέσω της κεντρικής ιστοσελίδας του Χρηματιστηρίου Αθηνών ανευρέθηκαν εταιρίες εισηγμένες στο χρηματιστήριο και στη συνέχεια οι ετήσιες οικονομικές εκθέσεις τους για το 2010-2016.

Όλα τα πιστοποιητικά των ορκωτών ελεγκτών συλλέχθηκαν σε ένα αρχείο και επί της ουσίας περιλαμβάνει το σύνολο των κειμένων των εκθέσεων ελέγχου. Τα δεδομένα αυτά διερευνήθηκαν τόσο επί της γενικής όσο και επί της ειδικής τους σημασίας. Αρχικά διενεργήθηκε προκαταρκτική διερευνητική ανάλυση προκειμένου να αποκτηθεί μια συνολική εικόνα επί των εγγράφων και αφού μελετήθηκαν διεξοδικά κωδικοποιήθηκαν ανά κατηγορία πληροφορίας. Ειδικότερα, τα δεδομένα αναλύθηκαν σύμφωνα με τα παρακάτω βήματα (Creswell, 2011, σ. 283):

1. Ανάγνωση δεδομένων
2. Διαχωρισμός κάθε έκθεσης σε τμήματα πληροφοριών
3. Προσδιορισμός τμημάτων ανά κωδικό πληροφορίας
4. Μείωση της επικάλυψης και τον πλεονασμό των κωδικών
5. Συγκέντρωση κωδικών σε θέματα

Για παράδειγμα, ο τίτλος, ο παραλήπτης, η εισαγωγική παράγραφος, η υπογραφή, η ημερομηνία της έκθεσης και η διεύθυνση του ελεγκτή παρά το γεγονός ότι δεν περιέχουν την ίδια πληροφορία δεν κρίνεται σημαντικό να διερευνηθούν, εφόσον δεν είναι ουσιώδεις πληροφορίες για την παρούσα μελέτη. Οπότε, οι κωδικοί που τελικά μελετήθηκαν είναι:

1. Ευθύνη της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις

2. Ευθύνη του ελεγκτή

3. Γνώμη του ελεγκτή Οπότε, οι παραπάνω κωδικοί μελετήθηκαν διεξοδικά προκειμένου να μπορέσουν να διεξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα.

Στόχος της ανάλυσης είναι να προσδιοριστεί η έλλειψη ρευστότητας (RED FLAG), η μη συμμόρφωση στα ΔΛΠ (STAT) και όταν τα παρακρατούμενα κέρδη ξεπερνούν τα δάνεια τα συνδεδεμένα μέρη οφείλουν να επιστρέψουν τα δάνεια αμέσως (LENDING RULES).

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από 20 επιχειρήσεις οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών και δημοσιεύουν τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις τους στην επίσημη ιστοσελίδα τους στο διαδίκτυο. Ονομαστικά οι επιχειρήσεις αυτές είναι:

1.	Ευρωσύμβουλοι Ανώνυμη Εταιρεία Συμβούλων Ανάπτυξης και Τεχνολογίας
2.	Ανώνυμη Εταιρία Τσιμέντων ΤΙΤΑΝ
3.	ΕΛΓΕΚΑ Α.Ε.
4.	ΕΡΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΡΙΑ ΑΛΦΑ Α.Ε.
5.	J&P-ΑΒΑΞ Α.Ε. ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ – ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ – ΕΜΠΟΡΙΚΗ – ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ – ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ & ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ
6.	ΤΙΤΑΝ Α.Ε.
7.	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ ΛΑΜΨΑ Α.Ε.
8.	Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη Ανώνυμη Βιομηχανική Εταιρεία
9.	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑ – ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ (ATHEX)
10.	ΣΑΟΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ
11.	ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΜΙΚΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ Α.Ε
12.	ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ Α.Ε. Ευρωπαϊκά Νηματοουργεία
13.	ΚΡΗΤΩΝ ΑΡΤΟΣ Α.Ε.Β.Ε.
14.	ΚΡΙ ΚΡΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
15.	AS COMPANY ΑΕ ΕΜΠΟΡΙΚΗ – ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Η/Υ & ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ
16.	ΑΧΟΝ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ
17.	ΑΥΤΟHELLAS ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
18.	JUMBO ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
19.	PAPERPACK Α.Β.Ε.Ε.
20.	ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Ανώνυμος Τεχνική, Εμπορική, Ξενοδοχειακή, Βιομηχανική Εταιρεία

Οι εταιρίες αυτές επιλέχθηκαν έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να εμφανίζουν ένα από τα τρία προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η διεξαγωγή της έρευνας διήρκησε συνολικά 2 μήνες κατά τους οποίους συλλέχθηκαν τα δεδομένα, αναγνώστηκαν διεξοδικά, κωδικοποιήθηκαν και στην

συνέχεια προέκυψαν τα αποτελέσματα που θα παρουσιάσουμε στην συνέχεια. Λόγω της δημοσιότητας των στοιχείων που ερευνώνται δεν προκύπτουν ηθικά ζητήματα στην παρούσα έρευνα γεγονός που μπορεί συχνά να συναντηθεί σε ποιοτικές μελέτες που συμμετέχουν πρόσωπα. Στην παρούσα μελέτη, τα στοιχεία που διερευνήθηκαν είναι δημοσιευμένα έγγραφα από τα οποία δεν προκύπτει κάποιο ηθικό ζήτημα.

Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 αναφέρονται οι μέσες τιμές και οι διάμεσοι των ανεξάρτητων και της εξαρτημένης μεταβλητής, χωριστά για τις επιχειρήσεις που δεν εμφανίζουν τροποποιημένη γνώμη ελεγκτών και ξεχωριστά για αυτούς που εμφανίζουν τροποποιημένη γνώμη λόγω ζητήματος ρευστότητας, λόγω μη συμμόρφωσης στα ΔΛΠ και λόγω μη νόμιμης παροχής δανείου σε μετόχους της επιχείρησης. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων δείχνει ότι ο λόγος της διαφοράς των πιστωτικών χρεών της χρονιάς $t+1$ με τη χρονιά t και των πιστωτικών χρεών τη χρονιά t είναι στατιστικά πιο χαμηλός από στις περιπτώσεις των επιχειρήσεων που εμφανίζουν τροποποιημένη γνώμη ελεγκτή. Η ανάπτυξη όπως περιγράφεται από τη διαφορά των φυσικών λογαρίθμων του ενεργητικού ανάμεσα στο έτος t και στο έτος $t-1$ φαίνεται να είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερη στις περιπτώσεις που οι επιχειρήσεις εμφανίζουν τροποποιημένη γνώμη (και στις τρεις περιπτώσεις). Επίσης το ενεργητικό και οι πωλήσεις είναι στατιστικά πιο χαμηλές στις επιχειρήσεις που εμφανίζουν τροποποιημένη γνώμη. Το κυκλοφορούν ενεργητικό για το έτος $t+1$ μείον το κυκλοφορούν ενεργητικό για το έτος t , διαιρούμενο με το σύνολο του ενεργητικού και ο λόγος του καθαρού εισοδήματος προς το ενεργητικό λαμβάνει στατιστικά πιο υψηλές τιμές στις MME που δεν έχουν τροποποιημένη γνώμη ελεγκτή στις οικονομικές τους καταστάσεις. Οι συνολικές υποχρεώσεις προς το σύνολο του ενεργητικού εμφανίζει στατιστικά πιο υψηλές τιμές στις επιχειρήσεις με τροποποιημένη γνώμη σε σχέση με τις επιχειρήσεις που δεν εμφανίζουν.

	Μη τροποποιημένη γνώμη	RED FLAG	STAT	LENDING RULES
<i>ΔTCREDIT</i>	0,098	0,019**	0,008***	0,004***
<i>GROWTH</i>	0,158	0,014***	0,023**	0,015***
<i>ASSETS (σε χιλ.)</i>	9157	1258***	4108**	986***
<i>SALES (σε χιλ.)</i>	11024	2058***	3689***	1058***
<i>LNASSETS</i>	9,122	7,137*	8,321	6,894**
<i>LOWEQUITY</i>	0,054	0,985***	0,152*	0,210*
<i>ΔCA</i>	0,076	0,004***	0,005***	0,011**
<i>NITA</i>	0,093	0,015**	0,009***	0,025**
<i>TLTA</i>	0,564	1,005***	1,415***	0,980*
<i>CACL</i>	2,015	1,025***	0,985***	1,856

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .10$

	<i>Coefficient</i>	<i>St. error</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Constant	-2,2206	1,3068	-1,6993	0,1075
REDFLAG	0,0005	0,0025	0,2000	0,2580
STAT	0,0012	0,0125	0,0960	0,9850
LENDING				
RULES	-0,0070	0,0148	-0,4730	0,8540
GROWTH	-0,0120	0,0004	-30,0000	0,0000
LNASSETS	-0,0025	0,0002	-12,5000	0,0000
LOWEQUITY	0,0150	0,0050	3,0000	0,0030
ΔCA	0,0650	0,0120	5,4167	0,0001
NITA	0,0090	0,0040	2,2500	0,0400
NITA*NITA	0,4120	0,0250	16,4800	0,0000
TLTA	-0,1470	0,8000	-0,1838	0,9050
TLTA*TLTA	0,0750	0,0090	8,3333	0,0000
CACL	0,0180	0,0060	3,0000	0,0020
CACL*CACL	-0,0030	0,0004	-7,5000	0,0000
YEAR	0,0180	0,0002	90,0000	0,0000
R ² =45,8%				

Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης δείχνουν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο μέτρο της διαθεσιμότητας χρηματοδότησης και των τροποποιημένων γνωμών του ελεγκτή (RED FLAG, FIN STAT, LENDING RULES).

Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα

Το άρθρο αναφέρει τα αποτελέσματα από μια μελέτη στην οποία συσχετίζονται οι τροποποιημένες γνώμες του ελεγκτή με την διαθεσιμότητα πίστωσης. Από την αρθρογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης μετριέται με το ποσό που αντιστοιχεί στους θεσμικούς δανειστές και στους εμπορικούς δανειστές. Για να εξεταστεί η παραπάνω σχέση χρησιμοποιήθηκε ένα δείγμα από 20 επιχειρήσεις.

Γενικά, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μαρτυρούν ότι η τροποποιημένη γνώμη των ελεγκτών επιδρά στην πιστωτική διαθεσιμότητα. Ένας πιθανός λόγος είναι ότι οι δανειστές κυρίως χρησιμοποιούν άλλα είδη πληροφοριών για τη λήψη αποφάσεων τους.

Η σχετική βιβλιογραφία αναφέρει (e.g. Berger and Udell, 2002) ότι όσοι συγκεντρώνουν πληροφορίες σχετικά με τα δάνεια έχουν εικόνα σχετικά με διάφορες διαστάσεις της σχέσης του δανειζόμενου με την τράπεζα. Αυτές οι πληροφορίες δεν έχουν ληφθεί υπόψη στον παρόν ερευνητικό σχεδιασμό.

Η μελέτη αυτή έχει ορισμένους δυνητικούς περιορισμούς. Πρώτον, είναι δύσκολο να μετρηθεί η ζήτηση για χρέος μετρώντας την προσφορά του. Για το λόγο αυτό, είναι πιθανό η παλινδρόμηση εμφανίζει μεροληψία. Η εκτίμησή μου ότι οι τροποποιημένες γνώμες ελέγχου θα μπορούσαν να συνδεθούν θετικά με την αυξημένη χρήση της εμπορικής πίστωσης βασίζεται στην υπόθεση ότι οι εμπορικοί πιστωτές έχουν ένα πληροφοριακό πλεονέκτημα έναντι των θεσμικών δανειστών. Ωστόσο, οι πληροφορίες που είναι στη διάθεση τους οι εμπορικοί πιστωτές και οι θεσμικοί δανειστές μπορεί να είναι συγκεκριμένες για το περιβάλλον.

Οι πληροφορίες που έχουν οι εμπορικοί πιστωτές σχετικά με μια επιχείρηση είναι επίσης πιθανό να διαφέρουν, για παράδειγμα, με την κανονικότητα των αγορών. Η εξέταση των συνεπειών των εναλλακτικών δομών πληροφόρησης και των δομών χρηματοδότησης είναι πιθανά θέματα μελλοντικής έρευνας. Τέλος, ακόμη και αν η υποβολή εκθέσεων από τους ελεγκτές στη Ελλάδα συμμορφώνεται με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει μεταβολή στον έλεγχο του ελέγχου μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών που εφαρμόζουν ISAs, δεδομένου ότι κάθε χώρα έχει τη δική της νομοθεσία και παραδόσεις. Οι κανόνες σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των πιστωτών αποτελούν καλό παράδειγμα αυτού.

Ακόμη και αν ο σκοπός των κανόνων είναι ο ίδιος ανεξάρτητα από τη δικαιοδοσία, υπάρχουν ορισμένες διαφορές στις λεπτομέρειες των κανόνων σε όλες τις χώρες που αντικατοπτρίζουν τις αποχρώσεις στην αναφορά των ελεγκτών. Ενώ το πλεονέκτημα της μελέτης προτύπων σε διάφορες χώρες είναι ότι αυτή η γνώση μπορεί να είναι πολύτιμη καθώς τα πρότυπα και οι πρακτικές ελέγχου αλλάζουν στο μέλλον, το μειονέκτημα είναι ότι η γενικευσιμότητα των αποτελεσμάτων πάσχει κάπως.

Επομένως, τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας δείχνουν ότι οι γνώμες των ελεγκτών δεν αποτελούν σημαντική πληροφορία για την χρηματοδότηση των ΜΜΕ.

Βιβλιογραφία

ACCA (2010) Accountants for Business. Small business: a global agenda. The Association of Chartered certified Accountants, September.

Ali, A. and Hwang, L.-S. (2000) Country-specific factors related to financial reporting and the value relevance of accounting data, *Journal of Accounting Research*, 38(1), pp. 1–21.

Atanasova, C. and Wilson, N. (2003) Bank borrowing constraints and the demand for trade credit: Evidence from panel data, *Managerial and Decision Economics*, 24(6), pp. 503–514.

Ayyagari, M., Demirgüç, -Kunt, A. and Maksimovic, V. (2008) How Important are Financing Constraints? The Role of Finance in the Business Environment, *The World Bank Economic Review*, 22(3), pp. 483–516.

Ball, R. and Shivakumar, L. (2005) Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness, *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), pp. 83–128.

Bamber, M. and Stratton, R. (1997) The Information Content of the Uncertainty-Modified Audit Report: Evidence from Rank Loan Officers, *Accounting Horizons*, 11(2), pp. 1–11.

Baker, C. R., Mikol, A. and Quick, R. (2001) Regulation of the statutory auditor in the European Union: A comparative survey of the United Kingdom, France and Germany, *European Accounting Review*, 10(4), pp. 763–86.

Beck, T. and Demirgüç, -Kunt, A. (2006) Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint, *Journal of Banking and Finance*, 30(11), pp. 2931–2943.

Berger, A. N. and Udell, G. F. (1995) Relationship Lending and Lines of Credit in Small Firm Finance, *The Journal of Business*, 68(3), pp. 351–381.

Berger, A. N. and Udell, G. F. (2002) Small Business Credit Availability and Relationship Lending: the Importance of Bank Organisational Structure, *The Economic Journal*, 112(February), pp. 32–53.

Bergström, C., Eisenberg, T. and Sundgren, S. (2004) On the Design of Efficient Priority Rules for Secured Creditors: Empirical Evidence from a change in law, *European Journal of Law and Economics*, 18(3), pp. 273–297.

Blackwell, D. W, Noland, T. R. and Winters, D. B. (1998) The value of auditor assurance: evidence from loan pricing, *Journal of Accounting Research*, 36(1), pp. 57–70.

Carcello, J., Vanstraelen, A. and Willenborg, M. (2009) Rules rather than Discretion in Auditing Standards: Going-Concern Opinions in Belgium, *The Accounting Review*, 84(5), pp. 1395–1428.

Castarella, J. R., Lewis, B. L. and Walker, P. L. (2000) Modeling the Audit Opinions Issued to Bankrupt Companies: A Two-stage Empirical Analysis, *Decision Sciences*, 31(2), pp. 507–530.

Danielson, M. and Scott, J. (2004) Bank loan availability and trade credit, *The Financial Review*, 39(4), pp. 579–600.

Duréndez Gomez-Guillamon, A. D. (2003) The usefulness of the audit report in investment and financing decisions, *Managerial Auditing Journal*, 18(6/7), pp. 549–559.

European Commission (2003) SMEs and Access to Finance, *Observatory of European SMEs 2003*, No. 2, Belgium. (Available also on the Internet through the Europa server: <http://europa.eu.int>.)

Firth, M. (1980) A note on the impact of audit qualifications on lending and credit decisions, *Journal of Banking and Finance*, 4(3), pp. 257–267.

Fleak, S. A. and Wilson, E. R. (1994) The Incremental Information Content of the Going-Concern Audit Opinion, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 9(1), pp. 149–166.

Francis, J. R. (2004) What do we know about audit quality? *The British Accounting Review*, 36(4), pp. 345–368.

Frost, C. A. (1994) Uncertainty-Modified Audit Reports and Future Earnings, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 13(1), pp. 22–35.

- Gaeremynck, A. and Willekens, M. (2003) The endogenous relationship between audit-report type and business termination: evidence on private firms in a non-litigious environment, *Accounting and Business Research*, 33(1), pp. 65–79.
- García-Teruel, P. J. and Martínez-Solano, P. (2010) Determinants of trade credit: A comparative study of European SMEs, *International Small Business Journal*, 28(3), pp. 215–233.
- Geiger, M. A. and Rama, D. V. (2006) Audit firm size and going-concern reporting accuracy, *Accounting Horizons*, 20(1), pp. 1–17.
- Gul, F. A. (1987) The Effects of Uncertainty Reporting on Lending Officers' Perceptions of Risk and Additional Information Required, *Abacus*, 23(2), pp. 172–181.
- Hopwood, W., McKeown, J. and Mutchler, J. (1989) A test of the incremental explanatory power of opinions qualified for consistency and uncertainty, *The Accounting Review*, 64(1), pp. 28–48.
- Hopwood, W., McKeown, J. and Mutchler, J. (1994) A reexamination of auditor versus model accuracy within the context of the going-concern opinion decision, *Contemporary Accounting Research*, 10(2), pp. 409–431.
- Houghton, K. A. (1983) Audit Reports: Their Impact on the Loan Decision Process and Outcome: An Experiment, *Accounting and Business Research*, 14(Winter), pp. 15–20.
- Jaggi, B. and Low, P. Y. (2000) Impact of culture, market forces, and legal system on financial disclosures, *International Journal of Accounting*, 35(4), pp. 495–519.
- Jensen, M. and Meckling, W. (1976) Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, *Journal of Financial Economics*, 3(4), pp. 305–360.
- Karjalainen, J. (2011) Audit Quality and Cost of Debt Capital for Private Firms: Evidence from Finland, *International Journal of Auditing*, 15(1), pp. 88–108.
- Kennedy, D. and Shaw, W. (1991) Evaluating financial distress resolution using prior audit opinions, *Contemporary Accounting Research*, 8(1), pp. 97–114.

- Kim, J-B., Simunic, D. A., Stein, M. T. and Yi, C. H. (2011) Voluntary Audits and the Cost of Debt Capital for Privately Held Firms: Korean Evidence, *Contemporary Accounting Research*, 28(2), pp. 585–615.
- Knechel, W. R. and Vanstraelen, A. (2007) The Relationship between Auditor Tenure and Audit Quality Implied by Going Concern Opinions, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 26(1), pp. 113–131.
- LaPorta, R., Lopez-De-Silanes, F., Shleifer, F. A. and Vishny, R. W. (1998) Law and finance, *Journal of Political Economy*, 106(6), pp. 1113–1155.
- LaSalle, R. E. and Anandarajan, A. (1997) Bank Loan Officers' Reactions to Audit Reports Issued to Entities with Litigation and Going Concern Uncertainties', *Accounting Horizons*, 11(2), pp. 33–40.
- Loudder, M. L., Khurana, I. K., Sawyers, R. B., Cordery, C., Johnson, C., Lowe, J. and Wunderle, R. (1992) The Information Content of Audit Qualifications, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 11(1), pp. 69–82.
- Louwers, T. J. (1998) The relation between going-concern opinions and the auditor's loss function, *Journal of Accounting Research*, 36(1), pp. 143–156.
- Myers, S. C. (1984) The Capital Structure Puzzle, *Journal of Finance*, 39(3), pp. 575–592.
- Marquardt, C. A. and Wiedman, C. I. (2004) How Are Earnings Managed? An Examination of Specific Accruals, *Contemporary Accounting Research*, 21(2), pp. 461–491.
- Minnis, M. (2011) The Value of Financial Statement Verification in Debt Financing: Evidence from Private U.S. Firms, *Journal of Accounting Research*, 49(2), pp. 457–506.
- Niemi, L. (2002) Do firms pay for audit risk? Evidence on risk premiums in audit fees after direct control for audit effort', *the International Journal of Auditing*, 6(1), pp. 37–51.
- Niskanen, J. and Niskanen, M. (2000) Accounts Receivable and Accounts Payable in Large Finnish Firms' Balance Sheets: What Determines Their Levels? *The Finnish Journal of Business Economics*, 49(4), pp. 489–503.

Niskanen, J. and Niskanen, M. (2006) The Determinants of Corporate Trade Credit Policies in a Bankdominated Financial Environment: the Case of Finnish Small Firms, *European Financial Management*, 12(1), pp. 81–102.

Nobes, C. W. (1983) A judgmental international classification of financial reporting practices, *Journal of Business, Finance & Accounting*, 10(1), pp. 1–19

Petersen, M. A. and Rajan, R. G. (1997) Trade Credit: Theories and Evidence, *The Review of Financial Studies*, 10(3), pp. 661–691.

Petersen, M. A. (2009) Estimating standard errors in finance panel data sets: Comparing approaches, *Review of Financial Studies*, 22(1), pp. 435–480. Rogers, W. (1993) Regression Standard Errors in Clustered Samples, *Stata Technical Bulletin*, 13, pp. 19–23.

Stiglitz, J. and Weiss, A. (1981) Credit rationing in markets with imperfect information, *American Economic Review*, 73(1), pp. 393–410.

Swain, M. and Haka, S. (2000) Effects of Information Loads on Capital Budgeting Decisions, *Behavioral Research in Accounting*, 12, pp. 171–198.

Vanstraelen, A. (2003) Going-Concern Opinions, Auditor Switching, and the Self-Fulfilling Prophecy Effect Examined in the Regulatory Context of Belgium, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 18(2), pp. 231–253.

White, H. (1980) A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γκόνης, Α. (1993). Ιστορική Εξέλιξη του θεσμού των Ελεγκτικών Συνεδρίων Ελλάδος και Γαλλίας. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελεγκτικό Συνέδριο, Τιμητικός Τόμος για τα 170 χρόνια του Ελεγκτικού

Συνδρίου. (2004). Διαφάνεια και Ανεξαρτησία στον έλεγχο του Δημοσίου Χρήματος. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αν. Σάκκουλα.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, (2008). Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλίδων Ποιότητας. Αθήνα: Ελληνική Δημοκρατία.

Κοκκίδου, Α. (2004). Οι Αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά το Αναθεωρημένο άρθρο 98 του Συντάγματος. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.

Παπάς, Α. Α. (1997). Ελεγκτική. Αθήνα: Το Οικονομικό.

Παπαστάθης, Π. (2014). Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Ελεγχος (Internal Audit) και η Πρακτική Εφαρμογή του. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Σακκέλης, Ε. (2007). Το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο (Τόμ. 4ος τόμος). Πειραιάς: Εκδόσεις Ε.Σακκέλη